

KARAMANOĞLU BEYLİĞİ'NİN SOSYAL-KÜLTÜREL VE DİNİ HAYATI*

Sıddık ÜNALAN**

Öz

Anadolu Beyliklerinin 1071 yılından sonra Anadolu gibi geniş bir coğrafyada, oldukça değişik kültürler, medeniyetler, toplumlar, büyük dinî sistemler ile ilişkileri olmuştur. Bu temasların sonucunda gayet köklü sosyal, kültürel ve dinî değişim süreçlerine de maruz kalmışlardır. Karamanoğulları, son derece zengin olan Türk kültür, dinî geleneğe ve geçmişin mirasına sahip bir beylik olarak tarihteki yerini almıştır. Beyliğin dinî yapısı İslam'la bütünleşmiş bulunduğundan kaynaklanmaktadır. Özellikle Anadolu'da yerleşen Beylikler burasını bir Türk yurdu haline getirmişlerdir. Karamanoğlu Beyliği'nin sosyal, kültürel dinî hayatının Selçuklulardan ve Osmanlıdan ayrı bir şekilde düşünülmemesi gerekir. Bunların bilimsel olarak incelenmesi sadece geçmiş dönemler için değil günümüz sorunlarının çözümüne de ışık tutabilecektir. Karamanoğulları, Osmanlı Beyliğinin de içinde bulunduğu Batı Anadolu Beyliklerinden hayli farklı olarak bir tarihi sürece sahip olarak gelişme göstermektedir. Bu gelişmeden yola çıkarak Karamanlılar merkezi bir siyasi teşekkül olarak Selçuklulardan sonra bütün Anadolu beyleri üzerinde hâkimiyet iddiasını açık bir şekilde ortaya koymuştur. Karamanoğulları, Anadolu'nun orta kesimlerinde Türk hâkimiyetinin yerleşmesinde önemli rol oynamışlardır. Bu beyliğin güçlü bir beylik olarak ortaya çıkması sonucu, siyasi belirsizliklerin ortadan kalktığı dahası sakin bir dönemin başladığını görmekteyiz. Karamanoğlu Beyliği'nin sosyal, kültürel ve dinî sistemi gelenekçi ve hatta statik eğilimlerine rağmen tamamen kapalı ve durağan olmamıştır. Beyliğin dinî yapısı İslam'la, bütünleşmiş bir inanç ve uygulamalar toplamından ibaret olmak yerine karmaşık, heterojen ve değişim halindeki bir olgudur. Bu olgunun dinî ve toplumsal bir süreç olarak değişik tezahürlerinin, Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı toplumu ile yakından ilişkisi olduğu görülmektedir. Biz bu çalışmamızda, Karamanoğlu Beyliği'nin sosyal, kültürel ve dinî yapısı giyim-kuşamdan cami, mescit, medrese, han, hamam, kervansaray ve mezar taşına kadar sosyal, kültürel hayatın görünür tüm alanları hakkında bilgi vermeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Anadolu, Beylikler, Karamanoğlu, Sosyal-Kültürel Yapı, Din, Mimari ve Sanat.

* Bu çalışma, 23-25 Ekim 2015 tarihleri arasında Konya'da düzenlenen Uluslararası Orta Anadolu Beylikleri Tarih, Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu-II (Karamanoğulları Beyliği) "Karamanoğlu Beyliği'nin Sosyal, Kültürel ve Dinî Hayatı" başlıklı tebliğin makaleye dönüştürülmüş şeklidir.

** Yrd. Doç. Dr., Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi, sunalan@firat.edu.tr

Social, Cultural and Religious Life of Principality of Karaman

Abstract

After 1071, the Anatolian Principalities had relationships dialogues with quite different cultures, civilizations, societies, major religious systems in a large geographical area of Anatolia. As a result of these contacts, they were exposed to quite radical socio-cultural and religious changes and processes. With a considerably rich past, Turkish culture history has taken its place in history as a nation which has an experience and religious structures and heritage of the past. Accordingly, the Principalities and Ottoman history, as a whole, are of importance in many respects. The principalities that settled especially in Anatolia transformed here into a Turkish home. Social-cultural and religious life of Principality of Karaman should not, of course, be considered separately from neither Seljuks nor the Ottoman Empire. Their scientific examination will shed light on the solution of not only past years but also our present problems. The Karamanoğulları develops quite differently from the Western Anatolian Principalities of the Ottoman Principality, with a historical process. Having set out on this path, the Karamanians clearly expressed their claim of dominance over all Anatolian beings after the Seljuks as a central political organization. The Karamanoğulları played an important role in the settlement of Turkish domination in the central parts of Anatolia. As a result of the emergence of this strong rule as a rule, we can see that the political uncertainties have ceased to exist and that a calm period has begun. The social, cultural and religious system of the Karamanoglu Principality has not been completely closed and stable despite its traditionalist and even static tendencies. The religious structure of the Principality is a complex, heterogeneous and changing phenomenon rather than just an integrated collection of beliefs and practices with Islam. It is seen that the different manifestations of this phenomenon as a religious and social process are closely related to the Seljuks, the Principalities and the Ottoman society. In our study, we will try to give information about the social, cultural and religious value system and in all areas of social-cultural life including the clothing, mosques, masjids, madrasahs, khans, baths, caravanserais and tombs of Principality of Karaman.

Keywords: Anatolia, Principalities, Karamanids, Social-Cultural Structure, Religion, Customs and Traditions.

Giriş

Karaman aşiretinin Oğuzların hangi boyuna mensup olduğu konusu, günümüze kadar açıklığa kavuşmuş değildir¹. Yaygın olan görüş ise

¹ Şikârî, Karamanoğullarının soyunu şu şekilde açıklamaktadır: "Kalhan oğullarından Şirvan Han soyundan, Oğuz taifesi beylerinden Saadeddin derler bir bey vardı. Şirvan vilayetine gelmişlerdi. Çok kalabalıktılar. Onbin obaydılar. Kışın Acem bölgelerine giderlerdi. Bunlara Oğuz taifesi derlerdi. Çoğunlukla kâfir Ermenilerle savaşırlardı. Beylerine Saadeddin, kardeşine ise İmameddin derlerdi. Bahadır bir yiğitti. Nureddin derler oğlu vardı. Türkmen taifesi de bunlarla birlikte konargöçerlerdi. Türkmen taifesinin beyine Hayreddin derlerdi. Bir yıl baharında Türkmen ve Oğuz yaylaya çıktılar. Saadeddin vefat etti, Nureddin'i bey eylediler", Şikârî, *Karaman Oğulları Tarihi*, Konya, 1946, s. 9-10; Tahsin Ünal, *Karamanoğulları Tarihi*, Ankara, 1957, s. 5-10; Yahya Başkan,

Karamanoğulları'nın, Oğuzların Afşar/Avşar boyuna mensup bir aileden geldiği yönündedir². Avşar boyunun bir kısmını teşkil eden Karaman oymakları, Moğol istilasından önce Ceyhun nehri (Amuderya) ötesinde İlyalık taraflarında Balkhan Dağları çevresinde hayatlarını sürdürmekteydiler³. Ancak kaynakların bize vermiş olduğu bilgiye göre Karamanlılar daha Türkistan bölgesinde yaşarken yapmış oldukları olumsuz faaliyetlerle tanınıyorlardı. Ahmed Yesevi'nin oğlunu öldürdükleri için şeyhin bedduasını almış olmaları bu olumsuz hareketlerine sebep olarak gösterilmektedir. Yesevi'nin bedduasını alan Karamanlılar XI. yüzyılın başlarından XIII. yüzyılın ilk yarısına kadar Türkistan bölgesinden gelerek Anadolu'nun çeşitli bölgelerine yerleşmişlerdir⁴.

Karamanlılar, Türkiye Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubad tarafından M. 1228 yılında Ermenek⁵ ve Taş ili (İç-el) havalisine yerleştirilmişlerdir. Karaman oymağının lideri Nureddin Sufi adıyla anılan Saadeddinoğlu Nure'dir⁶. Aileye adını vermiş olan Nureddin Sufi'nin beş yaşında bir oğlu vardır. Adına Karaman demişlerdir.⁷ Nureddin Sufi Kadı adıyla da anılmaktadır. Nureddin Sufi, İç-el'de Baba İlyas zamanında halife olmuştur. Muhlis Paşa Karaman adlı bu oğlunu kendi eliyle tahta geçirip, H: 679/ M. 1280/81 yılında padişah yapmıştır. Muhlis Paşa: "Bunun nesli bu vilayeti tutsun, padişah olsun" diye dua etmiştir. Oruç Bey,

"Karamanoğullarının Kökeni Meselesi", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, c. XXVII, Sayı, 1, Temmuz 2012, s. 23-35.

² Köprülüzade Mehmed Fuad, "Oğuz Etnolojisine Dair Tarihî Notlar", *İÜTAE, Türkiyat Mecmuası*, İstanbul, 1925, c. I, s. 185-211; Mehmed Cenab Şehabeddin Tekindağ ise doktora tezinde Salur boyundan olduğunu söylerken daha sonra İslam Ansiklopedisine yazmış olduğu Karaman maddesinde Avşar boyundan olduklarını söylemektedir. Mehmet Ceňap Şehabeddin Tekindağ, "Karaman Beyliđi XIII-XV. Asırda Cenûbi Anadolu Tarihine Ait Bir Tetkik", (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1947, s. 96; Mehmed Cenab Şehabeddin Tekindağ, "Karamanlılar", *İA., MEB.*, VI, Eskişehir, 1997, s. 316-330; Faruk Sümer, Karamanlıların Avşar olduğu fikrindedir. Bkz. Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)*, Ankara, 1980, s. 160; Ramazan Boyacıoğlu, "Karamanoğulları'nın Kökenleri", *CÜİFD.*, c. III, Sivas, 1999, S. I, s. 30-35; Halil Ethem Bey, "Karamanoğulları Hakkında Vesâik-i Mahkûke", *TOEM*, 1327/1911, XI, s. 697-712.

³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, TTK, Ankara 1988, s. 1 vd.

⁴ A. Zeki Velidi Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, Enderun Kitapevi, 3. Baskı, İstanbul 1981, s. 320; Tekindağ, "Karamanlılar", *İA.*, c. VI, s. 316.

⁵ Geniş bilgi için bkz: Bilal Gök, *Ermenek Kazası (1500-1600)*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yayımlanmamış Doktora Tezi, Malatya, 2006.

⁶ Ali Sevim-Yaşar Yücel, *Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, TTKY., Ankara, 1989, s. 310-338.

⁷ Nureddin Süfi'nin beş yaşında bir oğlu vardı. Adına Karaman demişlerdi. Muhlis Paşa Karaman adlı bu oğlunu kendi eliyle tahta geçirip H. 679/M. 1280/1281 yılında padişah yaptı. Muhlis Paşa "Bunun nesli bu vilayeti tutsun, padişah olsun" diye dua etti. Karaman vilayetine Karaman dediklerinin aslı budur. Oruç Bey, *Oruç Bey Tarihi*, haz: N. Atsız, Tercüman 1001 Temel Eser Yayınları, İstanbul 1972, s. 12.

Karaman vilayetine Karaman denilmesinin aslını buna bağlamaktadır⁸. Karamanoğulları İç-el bölgesinde Ermeniler ile mücadele etmiş ve Aksaray'ı ye göre⁹ Konya yakınında 1261'de Selçuk kuvvetleri ile kanlı bir savaş yapmıştır. Bu ailenin Afşar boyundan olduğuna dair Yazıcıoğlu'nun¹⁰ ifadesinin doğru olması mümkündür. Kendisi, Eretna Beyliği'nin kurucusu Eretna Bey'in halasıyla evlenmiştir. Nure Sûfi Karamanoğulları'nın babası olup, hayatının ilk yıllarında Kamareddin vilayeti adıyla meşhur olan Ermen (Ermenek) nahiyesinde yaşayan ve kömürcülükle uğraşan bir Türkmen beyiydi. Karaman dağlarından Larende'ye kömür çeker, çoluk çocuğunun rızkını bununla sağlardı¹¹. Nure Sûfi, daha sonra Anadolu'da M. 1240 yılındaki ortaya çıkan sosyal, politik ve dinî belki de mezhebi bir ayaklanmanın önderi olan Baba İshak adlı yarı Şaman, yarı Müslüman bir Türkmen şeyhi peygamberliğini ilan ederek isyan çıkarmıştır. Çıkan savaşta Baba İshak öldürülmüş. Nure Sûfi, Baba İlyas'ın ve Baba İshak'ın fikir ve felsefesini benimseyerek Babaî taraftarı olmuştur. O da, her Babaî taraftarı gibi Baba İshak'ın Selçuklu idaresine karşı çıkarmış olduğu ayaklanmaya katılmış ve onlarla birlikte hareket etmiştir¹². Beyliğin kurucusu kabul edilen Nure Sûfi'nin (1250-1256) mezarı Mut'a bağlı Sinanlı yakınlarındaki Değirmenlik mevkiindedir¹³. Anadolu'da ve Rumeli'nde Baba lakabını taşıyan birçok dinî lidere, mutasavvıflara ve abdallara rastlamak mümkündür.¹⁴ Bu şahıslar, ilginç kıyafetleri, dine ters gibi görünen hareket ve âdetleri, farklı yaşayışlarıyla tamamen eski Türk Şamanları gibidirler¹⁵. Bu sebeple Sünni mutasavvıfların şiddetli tenkitlerine maruz kalmışlardır. Fakat

⁸ Oruç Bey, *Osmanlı Tarihi, (1288-1502), Uç Beyliğinden Dünya Devletine*, sad: Necdet Öztürk, Çamlıca, İstanbul, 2009, s. 12.

⁹ Kerimüddin Mahmud-i Aksarayı, *Müsâmeret ul-Ahbâr*, çev: Mürsel Öztürk, TTK., Ankara, 2000, s. 25.

¹⁰ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, haz: A. Bakır, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2009, s. 824.

¹¹ İbn Bibi, El-Hüseyn b. Muhammed b. Ali el-Ca'feri er-Rugadi, *El Evamirü'l-Ala'iyye Fil-Umuril-Ala'iyye (Selçuk-Name)*, çev: Mürsel Öztürk, KBY., Ankara, 1996, c. II, s. 201-206.

¹² İsmet Kayaoğlu, "Baba İshak Olayı Mevlana'nın Çağdaş Derviş Tarikatları, Babalar, Kalenderiler ve Diğerleri", *AÜİFD.*, Ankara, 1990, s. 144-155; Claude Cahen, "Baba İshak, Baba İlyas, Hacı Bektaş ve Diğerleri", çev: İ. Kayaoğlu, *AÜİFD.*, c. XX, s. 196; Ahmet Yasar Ocak, *Babailer İsyanı: Aleviliğin Tarihsel Alt Yapısı Yahut Anadolu'da İslam-Türk Heterodoksisinin Teşekkülü*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2000, s. 161-167.

¹³ Aynur Durukan, "Beylikler Dönemi Kültür Ortamından Bir Kesit", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 9/10 Fall 2014, p. 391-502, Ankara-Türkey.

¹⁴ M. Fuad Köprülü, "Baba", *İA, MEB.*, Eskişehir, 1997, c. II, s. 165-166.

¹⁵ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 425; Abdülkadir İnan, "Altay Şamanlığı" *Makaleler ve İncelemeler*, TTKB., I, Ankara 1987, s. 400-403; Geniş bilgi için bkz. Abdülkadir İnan, "Müslüman Türklere Şamanizm Kalıntıları", *Makaleler ve İncelemeler*, TTKB., I, Ankara, 1987, s. 462-479.

bunların tenkit ve ötekileştirmelerine rağmen köylü ve göçebelerin arasında büyük itibar görmüşlerdir¹⁶.

Karamanoğlu Beyliği hâkimiyeti (1256-1474) takriben bir buçuk asır boyunca önce Selçuklularla, sonra Germiyanogulları¹⁷ ve Osmanlı Devletiyle içli dışlı olan siyasî hayatı ile Anadolu Türk tarihi içinde önemli bir yer işgal etmiştir. Siyaseten kendilerini Anadolu Selçuklularının mirasçısı kabul eden Karamanlılar, diğer Türk Beylikleri üzerinde de etkili olmak istemişlerdir¹⁸. Ancak Osmanlı Devleti'nin büyümesi karşısında zaman zaman Memluklerle işbirliği yapmışlar veya Venedik, Rodos gibi Batılı devletlerle irtibat kurmuşlar ve onlardan yardım almışlardır. Bazen de Osmanlı Devleti karşısında yer alan Trabzon Rum Devleti ve Akkoyunlu Devleti ile işbirliği¹⁹ yoluna giderek varlıklarını korumaya çalışmışlardır²⁰. Karamanoğulları Ermenek'ten başka Larende ve Konya'yı, kısa süre de olsa Niğde ve Silifke'yi beylik merkezi yapmışlardır. Şemseddin Abdülatif'in el-Ömerî'ye anlattığına göre, Mahmud Gazan Han,²¹ "Eğer Karamanoğulları Rum Türkmenleri olmasaydı güneşin battığı yere kadar atımla çığnerdim"²² demiştir. Anadolu Selçuklularından sonra kurulan Türkmen beyliklerinin Osmanogulları'ndan sonra en güçlüsü, en büyüğü ve en önemlisi Karamanoğulları Beyliğidir. İlk kurulduğunda altı sancağı olup, bunlar Konya, Kayseri, Silifke (iç-il), Niğde, Aksaray ve Beyşehir'dir. İlk Karaman beylerbeyi de Sultan Mustafa'dır²³. Karaman Beyliği siyasi anlamda 1228-1489 yıllarını kapsayan yaklaşık 250 yıl

¹⁶ M. Fuad Köprülü, *İslam ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi*, İstanbul, 1983, s. 164; Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ 1300-1600*, çev. R. Sezer, İstanbul, 2003, s. 61, 195; Fügen İlater, "Osmanlı Ulaşım Açığında İrmak Kenarı Bir Yerleşme: Osmancık", *Bellekten*, (Ağustos 1988), LII/203, 535-570; A. Yaşar Ocak, "Baba İlyas", *İA., TDV*, İstanbul, 1991, c. IV, s. 368; Halime Doğru, *XVI. Yüzyılda Eskişehir ve Sultanönü Sancağı*, İstanbul, 1992, s. 139, 141; A. Yaşar Ocak, *Sarı Saltık- Popüler İslam'ın Balkanlar'daki Destanı Öncüsü*, Ankara, 2002, s. 79.

¹⁷ Geniş bilgi için bkz: Mustafa Çetin Varlık, *Germiyan-Oğulları Tarihi (1300-1429)*, Ankara, 1974.

¹⁸ Ali Uzay Peker-Kenan Bilici, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı*, Ankara, 2006, s. 168; Mustafa Çetin Varlık, *Germiyan-Oğulları Tarihi (1300-1429)*, Ankara, 1974, s. 35-36; Claude Cahen, *Osmanlılar'dan Önce Anadolu'da Türkler*, çev. Yıldız Moran, 3. Baskı, İstanbul, 1994, s. 298. Geniş bilgi için bkz: İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu Karakoyunlu Devletleri*, T.T.K. Yay., 4. Baskı, Ankara, 1988, s. 39.

¹⁹ Sevim-Yücel, *Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, s. 336.

²⁰ Şehabeddin Tekindağ, "Son Osmanlı-Karaman Münasebetleri Hakkında Araştırmalar", *TED*, XIII/17-18 (1962-1963), s. 48; Şehabeddin Tekindağ, "II. Bayezid Devrinde DÇukur-Ova'da Nüfuz Mücadelesi", *Bellekten*, XXXI/123 (1967), s. 350-351; Oktay Aslanapa, "Anadolu Selçukluları ve Beylikler Devri Kültür Sanatı" *Türkler Ansiklopedisi*, Ankara, 2002, c. VII, s. 204; Salim Koca, "Anadolu Türk Beylikleri", *Türkler Ansiklopedisi*, Ankara, 2002, c. VI, s. 1222; Zerrin Günel Öden, "Karamanoğulları Beyliği", *Türkler Ansiklopedisi*, Ankara, 2002, c. VI, s. 1320.

²¹ Abdul Kadir Yuvalı, "Gazan Han", *İA.TDV.*, İstanbul, 1996, c. XIII, s. 429-431.

²² İbn Fadlallah el-Umerî, Şihâbüddin Ahmed b. Yahya, *Mesâlikü'l-emsâr fi memâlikü'l-emsâr*, thk: Kâmil Süleyman el-Cebûrî, Dârü'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1971, c. III, s. 223.

²³ Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri, 1. Kitap Osmanlı Hukukuna Giriş ve Fatih Devri Kanunnameleri*, Fey Vakfı, İstanbul, 1990, s. 306.

boyunca Selçuklular, İlhanlılar, Anadolu Beylikleri ve Osmanlılarla eş zamanlı hüküm sürmüşlerdir²⁴.

Sonuç olarak bu çalışmamızda yukarıda kısaca siyasi tarihinden bahsetmiş olduğumuz Karamanoğulları'nın, sosyal, kültürel ve dinî hayatını izah etmeye çalışacağız.

1. Sosyal-Kültürel Hayat

Anadolu Selçukluları ve beylikler Anadolu'yu Bizanslılardan aldıktan sonra, Selçukluların üst tabakası Bizanslılarla ilişkilerini devam ettirmişlerdir. Bu durum, onların ahlak ve adetlerine, kültürlerine, sosyal hayatlarına tesir etmiştir. Bu kaynaşma, her şeyden önce Bizans kızlarıyla Türk hakanlarının evlenmesi şeklinde tebarüz etmiştir. Bunlardan ilki de Rum anadan doğan I. Alaeddin Keykubad'ın kısa bir müddet İstanbul'da Bizans sarayında bulunduğu sırada maruz kaldığı tesirlerin etkisi olmuştur. Bu etki elbette hükümdarın sonraki icraatında, bilhassa memleketin idaresinde merkeziyet tesis etmek yolundaki tedbirleri bir tecrübe mahiyetinde kalmıştır²⁵. Daha sonra tekrar "ülüş"²⁶ usulüne dönmüştür. Buna göre her milletin başlangıçta belirli bir kültürü bulunmaktadır. Bir millet kültür yönünden yükseldikçe, bir taraftan kuvvetli bir devlete, diğer taraftan da medeniyete kavuşur. Bir milletin kültüründen doğan bir medeniyet, zamanla diğer milletlerin medeniyetinden ve müesseselerden etkilenir. Etkilenen bu müesseselerin kültürü yüksek olan bir millete karşı her zaman üstünlük sağlamış ve sağlamaya da devam edecektir²⁷.

Sosyal ve kültürel hayatın bir başka unsuru ve en önemlisi de dildir. Halkın anlaşabilmesi ve birbirinin derdini dinlemesi elbette dil ile olacaktır. Bürokrasiye ait dilin Farsça ve Arapça olması divanların bu dillerle yazılması, Karamanoğlu Mehmet Bey'i rahatsız etmiştir. Karamanoğlu Mehmet Bey, Anadolu Selçuklularının son zamanlarına doğru, memleketteki karışık durumdan faydalanarak Konya'yı Alâeddin Keykubad'dan alıp devlet idaresini vezir sıfatıyla ele geçirdikten sonra, miladi 15 Mayıs 1277'de (hicri 10 Zilhicce 675) tarihinde: "*Şimden geru hiç kimesne, kapıda, divanda, mecliste, seyranda Türk dilinden özge söz söylemeye.*" "*Bugünden sonra hiç kimse divanda, dergâhta, bargâhta, mecliste*

²⁴ Hoca Sadeddin, *Tâcü't-tevârih*, İstanbul, 1279, c. I, s. 330; Mesut Koman, *Şikâri'nin Karaman Tarihi*, Konya 1946; Şehabeddin Tekindağ, "Karamanlılar", *İA.*, c. VI, s. 316-327; Yılmaz Öztuna, *Türkiye Tarihi*, İstanbul, 1964, c. II, s. 187.

²⁵ Ahmet Zeki Veleli Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş, En Eski Devirlerden 16. Asra Kadar*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1981, 3. Baskı, c. I, s. 211.

²⁶ Hayatı Beşirli, "Türk Devlet Sisteminde Toplumsal Düzenin İnşasında İşlevselci Bakış Açısıyla "Ülüş" ve "Cilik" *Geleneği, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, / 2012 / 63, s. 337-358.

²⁷ Ziya Gökalp, *Türkcülüğün Esasları*, İstanbul, 1976, s. 37.

ve meydanda Türkçeden başka dil konuşmayacak." şeklindeki kararını bütün şehre ilan ettirip "defterleri dahi Türkçe yazalar" buyruğunu vermiştir²⁸. Bu buyruktan sonra Anadolu'da VI. yüzyıldan XIII. yüzyıla kadar ayrı ayrı bölgelerde tek bir kol hâlinde ilerleyen eski Türk yazı dilinden ayrılıp yepyeni karakterde müstakil bir yazı dilinin kuruluşu sağlanmıştır. Türkçe ilim ve edebiyat dili olarak Arapça ve Farsça karşısında geçerlik kazanmaya başlamış ve resmi dil olmuştur²⁹. Böylece takriben XI. asırdan itibaren dil/yazı hâkimiyetini kısmen Farsça ile paylaşan Arapça, XIII. yüzyıldan, özellikle de XIV. yüzyıldan itibaren Türkçe ile paylaşmak zorunda kalmıştır³⁰. Türkler, Anadolu'da Türkçenin sadece konuşma dili olarak kalmayıp bir kültür ve medeniyet dili olmasının temellerini de yine bu dönemde atmışlardır³¹. Ancak Karamanoğlu Mehmet Bey Türkçe'den başka dil konuşulmamasını emretmişse de zamanla beyliğin resmi dili Farsça olmuştur. Bu konuyla ilgili İbn Bibi, Anadolu'da beş dil konuşulduğunu söylemektedir³². Osman Turan, bu dillerin muhtemelen Türkçe, Rumca, Farsça, Süryanice ve Ermenice olduğunu belirtmektedir³³. Şüphesiz Anadolu'da bu dillerin konuşulmuş olması Selçuklu devri sosyal-kültürel hayatın farklı yapıları sahip, çeşitli milletler tarafından şekillendiğini göstermiştir³⁴. Aslında sosyal hayattaki bu farklılık ve karışıklık (heterojen) Türklerden önce de Anadolu'da yerli halkın bulunduğundan kaynaklanmaktadır. Hatta Türklerin bu topraklara gelişi büyük ölçüde Anadolu'nun sosyal yapısındaki çatlakları kapatmış ve merkezinde Türk-İslam kültürünün bulunduğu yeni bir sosyal yapının ortaya çıkmasını da sağlamıştır. Yalnız Selçuklu topraklarının Anadolu'dan ibaret olmadığını, Doğu Türkistan'dan Akdeniz ve Ege sahillerine, Kafkasya'dan Yemen'e kadar çok geniş coğrafyada hâkimiyetinin sürdürüldüğünü tarihi verilerden anlamaktayız. Ancak İbn Bibi'nin bir başka yerde Anadolu'nun dilinin Arapça ve Farsça olduğunu kaydetmesi, Arapçanın da dil olarak Anadolu'da kullanıldığını göstermektedir. Dolayısıyla

²⁸ İbn Bibi, *El Evamirü'l-Ala'iyye Fil-Umuri'l-Ala'iyye (Selçuk-Name)*, c. II, s. 209; Zeynep Korkmaz, "Türk Dili Üzerine Araştırmalar", *TDK Yayınları*, Ankara, 1995, c. I, s. 424-428.

²⁹ Korkmaz, "Türk Dili Üzerine Araştırmalar", c. I, s. 424.

³⁰ Aydın Sayılı, "Türk Tarih Kurumu Adına Kırşehir'de Cacabey Medresesinde yapılan Araştırmanın LK Kısa Raporu", *Bellekten*, TTK. Yayınları, Ekim, XI, 1947, s. 47.

³¹ Şikari, *Karamanname, Zamanın Kahramanı Karamanilerin Tarihi*, haz: Metin Sözen-Necdet Sakaçoğlu, İstanbul, 2005, s. 1 önsöz.

³² İbni Bibi, *El-Evamirü'l-Alaiyye Fi'l-Umuri'l-Alaiyye*, (Tıpkı Basım), Nşr. A.S. Erzi, Ankara, 1956, s. 76; Osman Turan, *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi II*, İstanbul, 1978, s. 509; Osman Çetin, *Selçuklu Müesseseleri ve Amadolü'da İslamiyet'in Yayılışı*, İstanbul, 1981, s. 147; İbn Bibi, el-Hüseyn b. Muhammed b. Ali el-Ca'feri er-Rugadi, *El Evamirü'l-ala'iye fi'l-umuri'l-ala'iye, Selçukname*, çev.: Mürsel Öztürk, KBY., Ankara, 1996, c. I, s. 97.

³³ Osman Turan, "Ortaçağ Türkiyesi'nde Türkler ve Yerliler", *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygurluğu, Kültür ve Turizm Bakanlığı*, Ankara, 2006, c. I, s. 97.

³⁴ Ahmet Kartal, "Anadolu Selçuklu Devleti Döneminde Dil ve Edebiyat", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 1, İstanbul, 2008, s. 95-168.

yukarıda yazılan dillere Arapçayı, Gürcüceyi, İran ve Afgan yerli dillerini de eklemek gerekir³⁵. Anlatmış olduğumuz bu yapı Selçuklu Türkiye'sinin içtimai ve kültürel yapısını en güzel şekilde özetlemektedir.

Anadolu'da bulunan yerleşik Hristiyan halkın düzenli olarak çeşitli bölgelerde iskân edilmeye çalışması nüfus yoğunluğunu da etkilemiştir. Buna rağmen Anadolu üzerine akınlar yapan ve İslamiyet'i yok etmek için girişilen Haçlı seferlerinin unutulmamasını da belirtmek gerekir. İskân edilen yerleşik gayrimüslim unsur, Müslüman Türklerin sadece kültür tesiriyle eritemeyecek ve yok edilemeyecek kadar mühim bir millet olduğunu idrak etmiş ve onlarla beraber yaşamaya mecbur kalmıştır. Bu mecbur kalmada Hristiyanların Müslümanlara tesirinden çok, Müslümanların Hristiyanları etkilediği görülmektedir. Bu tesir XIV. yüzyıldaki şehir hayatında Türk unsurun, nüfus, kültür, ekonomik ve ticaret üstünlüğünü ele geçirmesiyle tezahür etmiştir. Başta askerler olmak üzere din ve bilim adamları, memurlar, tüccarlar, esnaf ve zanaatkârlar bu Türk unsurunu oluşturmaktadır. Hristiyan unsurlar ise önemlerini kaybederek, kendilerine ait mahallerde ikamet etmişlerdir³⁶. Diğer taraftan Anadolu'da, gayrimüslim nüfusun 1.000 hanelik de olsa, toplu olarak İslamiyet'i benimsediğine dair, Türk, Bizans, Ermeni ve Arap kaynaklarında bugüne kadar herhangi bir kayda rastlanmamıştır. Hatta en ehemmiyetsiz içtimai olaylardan dahi bahsedildiğini gördüğümüz Osmanlı arşiv vesikalarında da bu hususta bir kayıt bulunmamıştır. Ancak bu dönemdeki dinî etkileşim Anadolu'da bulunan Ermeni kralların ve bürokratların Müslüman isim ve rütbelere almaya başlamalarıyla kendisini göstermiştir. Bu durum kültürün etkisiyle bazı dinî anlamda değişikliklerin olduğunu ortaya koymuştur³⁷.

Hristiyanlar bu gibi tesirlere karşı kendi din ve dillerini muhafaza ettikleri gibi, Müslümanların onları din değiştirme konusunda da zorlamadığı görülmüştür. Hatta bu dönemde Anadolu'da yaşayan gayrimüslim unsurların Selçuklular veya beylikler döneminde üst düzey memurluklar aldığı da belirtilmektedir³⁸. Buna rağmen Anadolu üzerine akınlar yapan ve İslamiyet'i yok etmek için girişilen Haçlı seferlerinin unutulmamasını da belirtmek gerekir. Büyük kahramanlıklar göstererek Haçlı seferlerini durduran Türkler, yine de Avrupa kavimlerinin tesirine maruz kalmışlardır. Bu kültüre ilave olarak gerek Selçuklular gerekse konar-göçer Türkmenler başka bir medeniyetin tesiri altında kalmışlardır. Tesiri altında

³⁵ İbn Bibi, *El Evamirü'l-Ala'iyye Fil-Umuril-Ala'iyye (Selçuk-Name)*, c. I, s. 141.

³⁶ Gönül Cantay, "Anadolu Türk Beylikleri Sanatı", *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, c. XXI, s. 15-29.

³⁷ Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler), Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları*, Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, İkinci Baskı, Ankara, 1972, Giriş, s. XV.

³⁸ Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, s. 209.

kaldıkları medeniyet, İslam ismi altında birleşen Arap ve İran kültürü olmuştur. Anadolu insanının özellikle bu kültürler arasında en çok İran kültüründen etkilendiğini söyleyebiliriz³⁹. İran kültürünün etkileri son dönemlere kadar varlığını sürdürmüş, ancak İslam kültürü hâkimiyet sağlayınca İran dinî/mezhebi kültüründen vaz geçilmiştir.

Karamanoğlu beyliğinin sosyal, kültürel ve dinî alanda hangi safhaları geçirdiği konusuna gelince, Karaman ili, ilk çağlardan itibaren birçok yerleşime sahne olmuş ve Batı-Orta Anadolu ile Çukurova bölgesi arasında ticari ve kültürel açıdan bir köprü vazifesi görmüştür. Karaman'ın daha iyi tanıtılması, kalkınması ve kültürel zenginliği bu stratejik konumuna bağlıdır. Hatta Karaman'dan geçen birçok seyyah seyahatnamelerinde bu bölgeden bahsederek, bölgenin sosyal, kültürel, dinî, tarihi ve turistik değerlerinin üzerinde durmuşlardır. Eserlerinde, birçok dine ait mimari yapıların ve önemli yapıtların Karaman'da bulunduğunu ifade etmişlerdir⁴⁰. Karamanoğulları, Türkiye Selçuklu Devleti'nin siyasi mirasına bütünüyle sahip olup, görev ve sorumluluklarını yerine getirmek istemişlerse de, bu teşebbüslerinde başarılı olamamışlardır. Nedeni ise Anadolu'da siyasi üstünlüğü ve hâkimiyeti daha işin başında Osmanlı Beyliğine kaptırmış olmalarıdır. Karamanlılar siyasi alanda gösteremedikleri başarıyı, diğer Türk beylikleri gibi Anadolu'da Selçuklu kültürünü devam ettirmek ve geliştirmekle ispat etmişlerdir.

Karaman beyleri, özellikle Larende ve Ermenek⁴¹ gibi küçük kasabaları imar ederek, buraları Selçukluların büyük şehirleriyle aynı imkânlarla sahip parlak birer merkez haline getirmişlerdir. Başta Larende ve Ermenek olmak üzere, Konya, Niğde, Aksaray, Ürgüp, Konya Ereğlisi ve Mut gibi şehir ve kasabalarda, Selçuklu devri eserleriyle boy ölçüşebilecek değerinde cami, medrese, imarethane ve türbe⁴² türünden dinî, ilmî ve sosyal hizmet veren birçok eser inşa etmişlerdir⁴³.

Anadolu Selçuklularından Beyliklere, Osmanlılara ve hatta günümüze kadar gelen medrese kurumunun temelleri XI. yüzyıla kadar inmektedir. Bu dönemde kurulan ve hala isminden bahsettiren Nizamiye medreselerinin temel fikirlerini iyi analiz etmek gerekmektedir⁴⁴. Bu okulların aynısı Anadolu Selçukluları tarafından Konya, Karaman, Kayseri, Sivas ve Erzurum'da açılmıştır. Bir dönemin bilim merkezi olarak toplumu aydınlatan Nizamiye medreseleri, Beylikler ve

³⁹ Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, s. 211.

⁴⁰ Seda Dilay, "Kültürel ve Tarihi Açısından Karaman'daki Hatuniye Medresesi'nin Yeri" *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 14 (23): 1-4, 2012 ISSN: 1309-9132, www.kmu.edu.tr.05.05.2015.

⁴¹ Halit Bardakçı, *Bütün Yönleriyle Ermenek*, Ankara, 1976, s. 149.

⁴² Geniş bilgi için bkz: Hakkı Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1996.

⁴³ Durukan, "Beylikler Dönemi Kültür Ortamından Bir Kesit", s. 391-502.

⁴⁴ Geniş bilgi için bkz: Bekir Biçer, "Kuruluş Devrinde Nizamiye Medreselerinin Müderrisleri", *Tarih Okulu Dergisi (TOD) Aralık 2013 Yıl 6, Sayı XVI*, s. 263-287.

Osmanlı medreselerine de öncülük etmiştir. Anadolu'da ilk medreseler cami ve mescitlere bağlı veya bitişik, onların yanında ya da içinde öğretime ayrılmış özel yerlerden ibarettir⁴⁵. Daha sonra Selçuklu sultanları kendi adlarına olduğu kadar eşlerinin adına da -çoğu tıp alanında öğrenim veren- medreseler inşa ettirmişlerdir. İnşa edilen medreselerin XVI. yüzyılda Sivas, Kastamonu ve Antalya gibi şehirlerde medrese sayısı beşten az olduğu halde, Karaman'da H. 936/M. 1530 yılında yedi medrese bulunmaktadır⁴⁶. Bu medreseler Emir Mûsâ⁴⁷, Halil Bey⁴⁸, Melek Hatun, Eskici, Şeyh Çelebi ve Hacı Alâeddin İbrahim Bey medreseleridir⁴⁹. Bu durum Karamanoğlu Beyliğinin bu dönemde önemli bir kültür merkezi olma niteliğini sürdürdüğünü ortaya koymaktadır. Medreselerin bazen imaret, kütüphane ve hamam gibi yapıları da ihtiva eden bir külliyein parçası olduğu bilinmektedir⁵⁰. Bu medreselerin ve eğitim birimlerinin yapılması, elbette Beyliğin ekonomik yönden güçlü olduğu kanaatine varmaya da yol açmaktadır.

Karamanoğulları ilk dönemlerinden itibaren iktisadi hayatlarını düzeltmek için belirli yollara başvurmuşlardır. Çünkü Karamanlılar kuvvetli düşmanlarının karşısında sarp yerlere bilhassa Toros dağlarına çekilerek korunurlar ve tehlike atlatılınca tekrar İçel ve Larende (Karaman) tarafına geçerlerdi. Yazıcızade'nin bildirdiğine göre: "*Karamanlılar Ermenek dağlarından Türkleri toplayıp aşağı indiler. Geleni gideni incidirler ve yol keserlerdi. Rükneddin Kılıç Arslan Rum*

⁴⁵ Geniş bilgi için bkz: Ziya Kazıcı, *İslam Eğitim Tarihi*, MÜİF Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000.

⁴⁶ İsmail Çiftçioğlu, *Vakfiyelere ve Tahrir Defterlerine Göre Karamanlı Eğitim Öğretim Müesseseleri*, Isparta 2001, (Yayımlanmamış Doktora Tezi); İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilâtı*, Ankara, 1988, s. 1.

⁴⁷ İsmail Çiftçioğlu, "Ermenek'te Emir Musa Medresesi (Tol Medrese) ve Vakfiyesi", *İlmi Araştırmalar* 12, İstanbul, 2001, s. 73-82; Bilal Gök, "Musa Bey Medresesi ve XVI. Yüzyıldaki Vakıf Bilançoları", *Hikmet Yurdu* Yıl: 1, S. 2, (Temmuz-Aralık-2008), s. 99-110.

⁴⁸ Karaman Medreseleri için geniş bilgi bkz; Ernst Diez-Oktay Aslanapa-Mesud Koman, *Karaman Devri Sanatı*, İstanbul, 1950, s. 22 vd; Yılmaz Önge, "Ermenek'te Karamanoğlu Emir Musa Bey Medresesi (Tol Medrese)", *Ön Asya* V, s. 10; Bahtiyar Eroğlu- Esra Yıldız, "Kültür Mirasının Sürekliliği için Anıtsal Binaların Yeniden Kullanılması Bağlamında Ermenek Tol Medrese", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* XV, s. 315-340; Aptullah Kuran, *Anadolu Medreseleri I*, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, Ankara, 1969, s. 221; Metin Sözen, *Anadolu Medreseleri I*, İstanbul, 1970, s. 131; Hasan Akgündüz, *Klasik Dönem Osmanlı Medrese Sistemi*, İstanbul, 1997, s. 244; Şenol Çelik, *Osmanlı Taşra Teşkilatında İçel Sancağı (1500-1584)*, İstanbul, 1994, (Basılmamış Doktora Tezi), s. 244; Gönül Öney, *Beylikler Devri Sanatı 14.-15. Yüzyıl (1300-1453)*, Ankara, 1989, s. 41; Halit Bardakçı, *Bütün Yönleriyle Ermenek*, s. 151 vd.; Kâmil İlisulu, *Ermenek Kitabı*, Ankara, 1961, s. 6; H. Mehmed Armutlu, *Karamanoğulları Tarihi*, Karaman, 2001, s. 140.

⁴⁹ Nermin Şaman Doğan- Ebru Bilget Fataha, "Karamanoğulları Medreselerine Tarihsel Bir Yaklaşım: Ermenek Tol, Karaman Hatuniye/Melek Hatun ve Niğde Ak Medreseleri", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Bahar (14), 2011, s. 95-118; M. Baha Tanman, "Mimari", *İA., TDV.*, İstanbul, 2001, c. XXIV, s. 461-462; Osman Gümüşçü, *XVI. Yüzyıl Larende (Karaman) Kazasında Yerleşme ve Nüfus*, Ankara, 2001, s. 84.

⁵⁰ Ömer Lütfi Barkan, "Şehirlerin Teşekkül ve İnkişafı Tarihi Bakımından: Osmanlı İmparatorluğunda İmaret Sitelerinin Kuruluş ve İşleyiş Tarzına Ait Araştırmalar", *İÜİFM XXIII/1-2*, s. 239.

*memâlikine tamam mutasarruf oldu. Karamanı âmâl ve hob vadeler birde kendü katına okudu. Avşar Han aslıdansın sana Oğuz töresinde ulu beglük de güresin, benimsin. Bir asıl ve günüz. Sen dağda değil illerde yaraşmışsın diyüb istimâlet itdi ve katına getürdi ve ana beğlik ve mansıb ve ulu tımarlar virdi.*⁵¹ Bölgenin stratejik öneme sahip olmasından dolayı geçitler vasıtasıyla Konya'ya ulaşan ticaret kervan yollarını bu şekilde kontrol altına almışlardır⁵². Paul Wittek'in, Nikeforos Gregoras'dan aktardığı bilgiler de bunu doğrulamaktadır⁵³. Ayrıca Karamanlılar, Ceneviz, Kıbrıs ve Malta tacirlerinden aldıkları vergiler ve yol emniyetini sağlamalarından dolayı önemli bir gelir temin etmişlerdir. Beyliğe ait bölgede bulunan Silifke, Anamur ve Manavgat gibi limanlardan tahsil edilen gümrük vergileri önemli gelirler arasındadır⁵⁴.

Beyliğin ileri görüşlü sultanları askerî seferlerini, ticaret yol ve limanları elde etmek gayesine yöneltmekte, dönemin ticarî ve iktisadî hayatına hâkim konumda bulunmaktaydılar⁵⁵. Daha önceki dönemden devam eden Selçuklu sultanlarının deniz ve karada, korsan veya eşkiya saldırısına maruz kalan tüccarların zararlarını hazineden ödemekte ve bir bakıma devlet sigortasını/garantisini vermekteydiler⁵⁶. Bu durum Beyliğin dünya ticaret tarihi bakımından oldukça önemli bir noktada olduğunu göstermektedir. Hatta Sultan I. Alaeddin Keykubad'ın en çok üzerinde durduğu konunun, bağımsız bir Türkiye Selçuklu Devleti olarak bölgede varlığını devam ettirebilmek için, Anadolu'dan geçen milletler arası ticaret yollarının gelirinden olabildiğince fazla pay alabilmeyi sağlamak olduğunu da görüyoruz. Bu yüzden o ticarete son derece önem veriyordu. Buna bağlı olarak Sultan devletin iktisadi ve ticari politikasını bunun üzerine kurmuş dersek yanlış olmaz. Zira tahta çıkar çıkmaz Venedikliler ile imzaladığı ticaret antlaşması, Alaiye'ye, Suğdak ve Kilikya Ermeni Krallığı'na düzenlediği seferlerin yanısıra tüccarların güvenliğinin sağlanması ile onlara sağladığı imtiyazlar bunun en güzel örnekleridir.

Bunları takip eden dönem içerisinde Karamanoğlu Beyliği'nin iktisadi hayatında önemli yeri olan II. Mehmed Bey, Tâceddin İbrahim Bey ve Pir Ahmed'in gümüş sikkeleri olmuştur. Bir başka para ise Alâeddin Ali Bey dönemine ait

⁵¹ Yazıcızâde, *Tevârîh-i Âl-i Selçuk*, s. 824.

⁵² William Mitchell Ramsay, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, çev: Mihri Pektaş, MEB., Yayınları, İstanbul, 1960, s. 47-48.

⁵³ Paul Wittek, *Menteşe Beyliği*, çev: Orhan Şaik Gökyay, TTKY., Ankara, 1999, s. 16vd.

⁵⁴ Osman Turan, *Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi Türk Dünya Nizâmının Millî, İslâmî ve İnsânî Esasları*, İstanbul, 1993, c. I, s. 209-216.

⁵⁵ Ali Baş, "Türkiye Selçukluları Zamanında Konya'nın Ticaret Yapıları Üzerine bir Değerlendirme", *Sanat Tarihi Araştırmaları Prof.Dr. Haşim Karpuz'a Armağan*, (Ed.. Mustafa Denktaş-Osman Eravşar), Kivılcım Kitabevi, Kayseri, 2007, s. 71-78.

⁵⁶ Osman Turan, *Osman, Selçuklular ve İslâmiyet*, İstanbul, 1993, s. 66.

paradır. Nitekim Ahmet Tevhid'in neşrettiği katalogda İngiltere'deki British Museum'da Alâeddin Ali isimli paraların Eratna Beyliğine ait olmadığı, bu paraların Cüneyt Ölçer tarafından incelenerek bunların Alâeddin Ali Bey'e ait olduğu ortaya konulmuştur⁵⁷. Bir başka para ise Cimri lakabıyla anılan Alâeddin (Gıyaseddin) Siyavuş'un, çok kısa süren saltanatı döneminde bastırılmış paradır Beyliğin bu zenginliğinden sonra bir başka düşüncesi de takip ettiği imar ve iskân siyaseti sayesinde Anadolu'nun Türkleşmesine ve İslamlaşmasına katkıda bulunmak olmuştur. Özellikle Alâeddin Keykubad zamanında Anadolu'da her alanda olduğu gibi kültür hayatı da çok yüksek bir seviyeye ulaşmıştır⁵⁸.

Bu iskânların sonunda XIII. yüzyılın başlarında Anadolu'da yaşayan Türkleri yaşayış şekillerine göre üç ayrı grupta toplamak mümkündür⁵⁹. Bunlar göçebeler, köylüler ve şehirlilerdir. Göçebeler ayrı ayrı yaylak ve kışlaklarda yaşayan, daha doğrusu yarı göçebe unsurlardır. Bunlar kendi ihtiyaçlarına göre biraz ziraatla meşgul olmakla beraber, özellikle hayvan sürülerini yetiştirmek ve onların etinden, sütünden, peynirinden⁶⁰ ve yününden faydalanarak hayatlarını idame ettiriyorlardı⁶¹. Bu bağlamda Karamanoğlu Beyliği, geniş bir ovaya sahip olmasından dolayı, tarımla uğraşıp çiftçilik yapıyor, bundan elde edilenleri kendi ihtiyaçlarına göre değerlendiriyorlardı. Hatta ekmiş oldukları buğday, arpa ve yulaf gibi tahılların fazlasını dışarıya ihraç ettikleri de olmuştur. Bunlara ilave olarak bu topraklarda pamuk ziraatı da yapmışlardır⁶². Ayrıca bu bölgenin ovalık olması bol miktarda küçükbaş hayvanların yetiştirilmesine de imkân sağlamıştır. Bu küçükbaş hayvanlar içerisinde özellikle de Karaman koyunu günümüze kadar varlığını sürdürmüştür⁶³. Burada bir başka husus da ovada yaşayan Türk

⁵⁷ Geniş bilgi için bkz: Ahmed Tevhid, *Meskûkat-ı Kâdime-i İslâmiyye Katalogu*, İstanbul, 1328; Cüneyt Ölçer, *Karamanoğulları Beyliği Madeni Paraları*, İstanbul, 1982.

⁵⁸ Aykut N., "Türkiye Selçuklu Sultanı Siyavuş (Cimri)'nin Sikkeleri", *Bellekten*, 203, c. LII-S. 203, yıl 1988 Ağustos 1988, s. 55; Ali Sevim "Cimri Olayı Hakkında Birkaç Not", *Bellekten*, c. XXV-S. 97- 1961 Ocak, s. 65.

⁵⁹ Mustafa Saatçi, "Selçuklu İktisadının Temelleri", *Erciyes Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi*, Kayseri 1990, s. 226.

⁶⁰ Peynirle ilgili verilen bilgilerde narh olarak kanunnamelerde yerini almıştır. "Sofya ve Karaman peynirinin kantarı doksan akçeye olacak yüz elli dirhem bir akçe ola. Eşme peynirinin narhı iki yüz elli dirhem bir akçe ola..." Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri*, 2. Kitap, s. 200.

⁶¹ Uzunçarşılı, "Germiyanoğulları", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, c. VIII, s. 514.

⁶² Karamanoğlu Beyliğinin ziraatla meşgul olmaları "Haliya Vilayet-i Karaman ferman-ı vacib'ül-iz'an-ı Sultani ile tahrir olundukda zikr olunan tavaifin ekseri zira'at ve hirasette meşgul olup ve yurdlarının öşür ve salaryyesinden ve rüsum-ı çift ve bennak ve cabalarından hayli mal husulümüte'yyin olduğundan gayri mezkûrların tasarruflarında olan yurdlarının gallatı zabtına mu'temed adamlar nasb olunub ta'sir olundukda ekser çiftliklerinin gallatı ve sair mahsulatı altı yedişer bin akçe olduğu zahir oldu" Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri*, 3. Kitap, s. 331.

⁶³ Karaman Koyununun Kanunnamelerde belirtildiği gibi " Ve Koyun resmi Vilayeti Karaman kanunu üzerine koyun dölini döktükten sonra Mayıs'da koyunla kuzusunu bile sayub ikisine bir akçe resm

beylikleri/oymakları tarafından asil atların yetiştirilmesidir⁶⁴. Hatta Karaman atlarının Arap atlarından daha üstün olduğunu el-Ömerî ileri sürmüştür⁶⁵. Bu atları yetiştirenlere "atçeken" denilmektedir⁶⁶. Bu isimlerin belli kabileler tarafından yapıldığı kanunnamelerde belirtilmekte olup, " *Vilayet-i Karaman'da Konya Livasına tabi' Kaza-i Turgud ve Kaza-i Eski İl ve Kaza-i Bayburd tavaifiği, "at çeken" Kabailiyele ma'rufdur...⁶⁷ bu görevi yapanların "ve at çeken taifesinin mahdûd ve mu'ayyen yurdlarından kendüler binefsihi zira'at etseler asla öşür ve salariyye vermezler...⁶⁸* şeklinde ifadelerle bunların ne kadar önemli oldukları belirtilmektedir. Bugün bile Karaman ve Konya bölgelerinde "atçeken" soy isimli insanların olduğunu görmekteyiz.

Ziraat ve hayvancılığın yanında önemli olan bir gelir kaynağı halı, kilim ve dokumacılık olmuştur. Anadolu beyliklerinin, Orta Asya'dan getirdikleri halıcılık sanatı ve nakliyeciliği de onlar için önemli bir geçim kaynakları olarak belirtilmektedir⁶⁹. Çünkü köylerde ve Türk oymakları arasında Karaman halısı diye anılan güzel halılarla kadifeler de dokunmuştur.⁷⁰ Frenk kadifesinden ayırmak için bunlara Türk kadifesi adı verilmiştir⁷¹. Bu bölgede zengin, bayındır ve güzel bir ülke olarak nitelenen Karaman Beyliği'ne ait Larende ve Konya gibi büyük şehirlerin önemli alışveriş merkezleri olduğu da vurgulanmıştır⁷². Karamanoğulları özellikle Kıbrıs Krallığı'na, Venedik ve Cenevizlere, Osmanlılara, Memlük Sultanlığına ihraç malları göndermişlerdir. Bu ihraç mallarından buğday, yün, deri,

alalar, ziyade nesne atmayalar" önemini vurgulamıştır. Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri*, 2. Kitap, s. 270.

⁶⁴ Köprülü, *Osmanlı'nın Kuruluşu*, s. 94.

⁶⁵ İbn Fazlullah el-Ömerî, Şihâbüddîn Ahmed b. Yahya, *Mesâlikü'l-ıbsâr fî memâlikü'l-ımsâr*, thk: Kâmil Suleyman el-Cebûrî, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1971, c. III, s. 213-235.

⁶⁶ Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri*, 3. Kitap, s. 331.

⁶⁷ Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri*, 3. Kitap, s. 331-335.

⁶⁸ Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri*, 3. Kitap, s. 332.

⁶⁹ Oktay Aslanapa-Yusuf Durul, *Selçuklu Halıları Başlangıcından XVI yüzyıl ortalarına Kadar Türk Halı Sanatı*, İstanbul, 1973, s. 45.

⁷⁰ Nebi Bozkurt, "Halı", *İA., TDV.*, İstanbul 1997, c. XV, s. 251-261; H. Örcün Barışta, *Karaman Taşkale Dokumacılığı*, Kültür Bakanlığı, Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları:171, Ankara, 1992, s. 1-12; H. Örcün Barışta, "Selçuklu Dönemi Tekstil Sanatı Üzerine", *Antalya III. Selçuklu Semineri, 10-11 Şubat 1989, Bildiriler*, İstanbul, 1989, s. 18-3; Kenan Özbel, *Eski Türk Kumaşları*, Ankara 1945, s.51; Tahsin Öz, "Türk Dokumacılığı ve Selçuklular Devrine Ait bazı Kumaşlar", *Atatürk konferansları, I*, Ankara, 1964, s. 155-161.

⁷¹ Anadolu'da Açılan ilk Halı-Kilim Sergisi ve Marşal Hindenburg'a Hediye edilen Konya Halısı", *T.E.D.* VI, 1963, s. 98-101; Atıf Saynaç, "13. yüzyıl Türk Halıları", *Sümarbank*, V/55-57, 1966, s. 67-69; Zeki Sönmez "Anadolu Selçuklularında Halıcılık", *Tasarım*, 15 Temmuz-Ağustos 1991), s. 112-119; Şerare Yetkin, "Selçuklu Halıları ile ilgili Yeni Buluntular", *Türk Etnografya Dergisi*, LII-LIX, Ankara, 1984, s. 65-68.

⁷² Mehmet Önder "Selçuklu Devri Konya Halıları", *Türk Etnografya Dergisi*, VII-VIII (1964-65), s. 46-49.

halı, şap ve at başta gelmektedir⁷³. Bunlardan başka sadece Konya ve havalisinde çıkarılan lacivert taşı da söyleyebiliriz⁷⁴. Avrupalıların, Selçuklular döneminde Anadolu'dan ithal ettikleri yeraltı zenginlikleri arasında şap madeninin ilk sırada geldiği görülmektedir. Şap, boya sanayiinde kullanılmaya başlandığından itibaren Avrupa endüstrisinin özellikle aradığı bir madde durumuna gelmiştir. Bu durumda XIII. yüzyıldan XV. yüzyılın ikinci yarısına kadar olan dönemde Avrupa'nın şap ihtiyacının büyük bir kısmı Anadolu'dan sağlanmıştır. Şap madeni açısından zengin olan Anadolu'da Foça, Karaman, Kütahya, Ulubat ve Şebinkarahisar'da şap yatakları bulunmaktadır⁷⁵.

Yukarda da bahsettiğimiz gibi Selçuklular sosyal hayat göçebeler, köylüler ve şehirlilerden oluşmaktadır⁷⁶. Bunlardan yerleşik hayat süren şehirliler dediğimiz insanlar elbette gayrimüslimlerle bir arada yaşamışlardır⁷⁷. Karaman Beyliği mahalle sayısına paralel olarak nüfusunu da artırmıştır. II. Bayezid döneminde kırk beşi gayrimüslim olmak üzere yaklaşık 2.600 dolayında olan nüfus, H.924/M.1519 yılında doksanı gayrimüslim 2.700'e kadar çıkmıştır. Daha sonraki dönemlerde ise nüfus artmış (H. 992/M. 1584) şehrin nüfusu gayrimüslim nüfusla beraber 7.000 civarına yükselmiştir. Nüfus yoğunluğu bakımından XVI. yüzyılın sonlarında en fazla nüfusa sahip olan mahalleler Abbas, Ali Osman, Çeltek, Hoca Mahmud ve Fenârî mahalleleri olmuştur⁷⁸.

Bu nüfus artışına paralel olarak diğer etkenlerinde arttığını görmekteyiz. Bu mücadeleciler ve iddialı Karaman Beyliği hakkında Haydar Uryan ve Balaban'dan rivayetler nakleden El-Ömerî, zengin ve büyük nimet sahibi olan Karamanoğulları'nın askerinin çok ve savaşçı insanlar olduğunu belirtmektedir. Ayrıca on dört şehri ve yüz elli kalesi olan bu beyliğin idare merkezi olan Ermenek'ten sonra en büyük şehrinin Laren'de olduğunu söylemektedir⁷⁹. Yine XVII. yüzyılda Karaman'ı ziyaret eden Evliya Çelebi H. 1082/M. 1671 yılının sonbaharında şehrin ortasındaki kaleyi tasvir etmektedir. İç kalenin çevresinin 600 adım olduğunu, sekiz kulesi bulunduğunu, içinde dizdarın oturduğunu ve kırk eski evle bir mescidin yer aldığını yazmaktadır. Ortahisar denilen dış kalenin çevresinin

⁷³ Köprülü, *Osmanlı'nın Kuruluşu*, s. 105.

⁷⁴ Muharrem Kesik, *Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi Sultan I. Mesud Dönemi (1116-1155)*, TTK., Ankara, 2003, s. 131.

⁷⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, 3. Baskı, Ankara 1984, s. 251; Abdülhalik Bakır, "Ortaçağ İslam Dünyasında Madenler ve Maden Sanayi", *Belleten*, c. LXI, S. 232, Aralık 1997, Ankara, 1988, s. 544.

⁷⁶ Köprülü, *Osmanlı'nın Kuruluşu*, s. 94-119; Osman Çetin, *Türk-İslam Devletleri Tarihi*, İstanbul, 2010, s. 77.

⁷⁷ Karaman'da bir kilisenin olduğunu ikişer kile galle aldığından bahsetmiştir. Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri*, 3. Kitap, s. 309.

⁷⁸ Aköz, *XVI. Asırda Karaman Kazası*, s. 122-123.

⁷⁹ İbn Fazlullah el-Ömerî, *Mesâlikü'l-ebâr fi memâlikü'l-emsâr*, c. III, s. 214.

1700 adım ve 140 kule ile dokuz kapısı (*Sekiçeşme, Şam, Emînüddin, Körsoğuk, Parmak, Toplar, Emin Ahmed, İmaret ve Tekke*) bulunmaktadır. Şehirde otuz iki mahalle, elli üç cami ve mescit, 7.080 hane mevcuttur.⁸⁰ Hane sayısı hakkında verilen rakamın hayli mübalağalı olduğu görülmektedir. Çünkü şehrin bu tarihte 10.000 dolayında bir nüfusu bulunduğu tahmin edilmektedir⁸¹. Hâlbuki Evliya Çelebi'nin verdiği hane sayısını 5 ile çarpacak olursak ortaya yaklaşık 35.000 gibi bir nüfus çıkmaktadır.

Karamanoğulları sosyal eserlerin inşası bakımından Anadolu beylikleri arasında önemli bir yer tutmaktadır. Gerçekten Mahmud Bey'den itibaren Tacettin İbrahim'e kadar olan dönemde cami, medrese, köprü, han, zaviye, türbe ve hamam gibi pek çok eser inşa edilmiştir. Bunların çoğu sanat değeri olan yapılardır⁸². Karaman Beyliğinin uzun ömürlü olmasında, yapmış oldukları bu mimari ve diğer eserler önemli bir rol oynamıştır. Osmanlı Beyliğinden sonra en güçlüsü ve uzun ömürlüsü olan Karamanoğulları'nın mimarisi elbette Selçuklu üslûp ve geleneğinin bir devamı şeklinde olmuştur. Karamanoğulları'nın yapmış oldukları eserlerden günümüze kadar gelenler ise, Aksaray'da Ulu Camii (M. 1431), Konya'da Hacı Ebubekir tarafından yaptırılmış olan İplikçi Camii (M. 1332) ve Ermenek'te Emir Musa Bey'in M. 1339'da yaptırmış olduğu Tol Medresedir. Özellikle Karamanoğulları tarafından yaptırılan camilere gelince: Arapzâde Camii, Dikbasan Camii (Fasih Camii, 1436), Hacıbeyler Camii, Çelebi Camii, Yunus Camii ve Mâder-i Mevlânâ Camilerini sayabiliriz⁸³. Diğer başka yapıları ise⁸⁴ İmarethaneler,⁸⁵ şifahaneler⁸⁶ ve külliyeler oluşturmaktadır. Ayrıca M. 1464 tarihli

⁸⁰ Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, İstanbul, 1985, c. IX, s. 31-33.

⁸¹ Azmi Avcioğlu, "Karaman'da Kale ve Sur Bakiyesi", Konya, sy. 8, Konya 1937, s. 498-501; Ahmet Talat Duru, Karaman'ın Yakın Tarihteki Kültürü ve Gelenekleri, 1999; Alaaddin Aköz, *XVI. Asırda Karaman Kazası* (Yayımlanmamış Doktora Tezi, 1992), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

⁸² Hakkı Dursun Yıldız, "Anadolu Beylikleri", mad., *İA, TDV*, İstanbul, 1991, c. III, s. 140-141; Selçuk Mülâyim, "Sanat", mad., *İA, TDV*, İstanbul, 1991, c. III, s. 142-143; M. Baha Tanman, "Mimarî", mad., *İA, TDV*, İstanbul, 2001, c. XXIV, s. 461-462.

⁸³ Geniş bilgi için bkz: Mustafa Denктаş, "Karaman'daki Klasik Devir Osmanlı Camileri", *VD, XXV* (1995), s. 125-146; Metin Tuncel, "Karaman" *İA, TDV*, İstanbul, 2001, c. XXIV, s. 445.

⁸⁴ Semra Ögel, "Bir Selçuk Portalleri Grubu ve Karamanda'ki Hatuniye Medresesi Portalı", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk ve İslam Sanatları Tarihi Enstitüsü, Yıllık Araştırmalar Dergisi*, II, 1957, Ajans Türk Matbaası, Ankara, 1958, s. 115-119. "Bu mübarek ve şerefli medresenin yapılmasına büyük emir, tanrı tarafından te'yid edilmiş, muzaffer (din ve dünyanın yücesi) Karamanoğlu Mahmud oğlu Halil oğlu Alâ-eddin'in -Allah mülkünü ebedi kılın-hükümdarlık günlerinde, tanrının te'yidi ile imanlıların yardımcıları olan Osman oğlu Orhan oğlu Murad'ın kızı Sultan Hatun 783 yılında emretti" diye de bir kitabesi bulunmaktadır.

⁸⁵ Aynur Durukan, "İbrâhim Bey İmaret ve Kümbeti" mad., *İA, TDV*, İstanbul 2000, c. XXI, s. 287-290; Muhammet Kemaloğlu, "XI.-XIII. Yüzyıl Türkiye Selçuklu Devletinde Dini Eserlerinden Kümbet-Türbe-Ziyâretgâh-Namazgâh ve Câmiler", *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı: 39, Eylül-Ekim-Kasım-Aralık, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, Kırgızistan, 2013.

⁸⁶ Muhammet Kemaloğlu, "XI.-XIII. Yüzyıl Türkiye Selçuklu Devletinde Dârüşşifalar", *Hikmet Yurdu, Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, Cilt 7, Sayı 13, Ocak-Haziran/2014, S.1, s. 289-

Karabaş Velî Külliyesi, M. 1409 tarihli Halil Efendi Sultan Külliyesi, M. 1451 tarihli Hoca Mahmud Dârülhuffâzı gibi yapılarda yapılmıştır.⁸⁷ Bunların dışında Alâeddin Bey Türbesi (H. 800/M. 1398), Emînüddin Türbesi (H. 835/M. 1431-1432), Canbaz Kadı Türbesi (H.935/M. 1529) gibi eserlerde bulunmaktadır. Öte yandan Karaman şehrinde muhtelif devirlere ait çok sayıda sanat değeri yüksek çeşmelerde vardır.⁸⁸

Karamanoğlu Beyliği sadece Konya ve Karaman'da eserler yaptırmamışlardır. Hâkimiyeti altında bulunan Niğde'de Ali Bey tarafından H. 812/1409-1410 yılında yaptırılan Akmedrese, Ürgüp'ün Damsa köyündeki Taşkınbaba Camii bu eserlerden bazılarıdır. Bunlardan İbrahim Bey Külliyesi'ndeki medresenin pencere kanatlarıyla Taşkınbaba Camii'nin mihrabı ağaç oymacılığının en güzel örnekleridir. İbrahim Bey Mescidi'nin çini mihrabı ise çini sanatının bir şaheseri olarak kabul edilmektedir. Yine Tacettin İbrahim Bey ile oğulları Alâeddin ve Kasım'ın türbelerindeki alçı işleri bu sanatın en güzel örneklerinden biri olarak nitelendirilmiştir.⁸⁹

Anadolu topraklarının Türkleşmesi ve Müslümanlaşması hususunda tasavvuf ehli insanların önemli bir fonksiyon icra ettikleri muhakkaktır. Anadolu'ya, özellikle XIII. yüzyıl başlarından itibaren vuku bulan göçlerde değişik tasavvuf mekteplerine bağlı Sünnî veya Batınî derviş grupları gelmişlerdir. Gelen derviş grupları, fethedilen topraklara yerleşiyor, zaviyeler/tekkeler ve dinî öğretmek için okullar açıyorlardı. Açılan bu okullardan ve zaviyelerden devlet vergi dahi almıyordu. Bunun örnekleri İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın Karamanoğulları'na dair naklettiği vesikalardan anlaşılmaktadır. Bu vesikalardan birkaçını aktarmak faydalı olacağı düşüncesindeyiz. "871 eski ve 63 yeni numaralı ve 924 Hicri tarihli (M. 1518) ibni Kemal tarafından tahrir edilen Konya mufassal defterinden naklettiğine göre, "Karyei Müşrif (Larende yani Karaman kazasında) "Bu karyeyi fi'l-asıl

301; Kadir Özköse, "Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında Tasavvufi Zümre ve Akımların Rolü" *CÜİFD.*, c. VII/1, s. 249-279 Haziran-2003-Sivas.

⁸⁷ Zeki Oral, "Karaman'da Hoca Mahmut Mescidi, Dârü'l-Huffâzı, Vakfıyesi ve Kitabeleri", *TTK., Belleten*, XXIII/90 1959, s. 213-227; Semavi Eyici, "Hoca Mahmud Dârülhuffâzı ve Mescidi", *İA., TDV.*, İstanbul, 1998, c. XVIII, s. 189.

⁸⁸ Tayyib Gökbilgin, "XVI. Asırda Karaman Eyaleti ve Larende (Karaman) Vakıf ve Müesseseleri", *VD*, VIII (1968), s. 29-38; Mustafa Denктаş, "Karaman'daki Klasik Devir Osmanlı Camileri", *VD*, XXV 1995, s. 125-146 ;Tuncel, "Karaman" *İA., TDV.*, c. XXIV, s. 445.

⁸⁹ Faruk Sümer, "Karamanoğulları", mad., *İA., TDV.*, İstanbul, 2001, c. XXIV, s. 460; Ali Kızıltan, *Anadolu Beyliklerinde Cami ve Mescitler*, İstanbul, 1958; Yılmaz Önge, "Selçuklularda ve Beyliklerde Ahşap Tavanlar", *Atatürk Konferansları V: 1971-1972*, Ankara, 1975, s. 179-195; Barîhüda Tanrıkorur, *Türkiye Mevlevîhanelerinin Mimarî Özellikleri* (Doktora tezi, 2000), SÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; Azmi Avcioğlu, "Karaman'daki Emir Musa Medresesi", Konya, S. 10, Konya, 1937, s. 627-628; Suat Kemal Yetkin, "Beylikler Devri Mimarîsinin Klasik Osmanlı Sanatını Hazırlayışı", *AÜİFD*, IV/3-4 (1955), s. 39-43; Mehlika Arel, "Mut'taki Karamanoğulları Devri Eserleri", *VD*, S. 5 (1962), s. 241-250; Aptullah Kuran, "Karamanlı Medreseleri", *VD*, S. 8 (1969), s. 209-223; M. Baha Tanman, "Karamanoğlu Mimarî" mad., *İA., TDV.*, İstanbul 2001, c. XXIV, s. 462; <http://www.diyadinnet.com/YararliBilgiler>, 15.05.2015.

Karaman oğlu Mahmud bey (İsa bin Evliya Ece)'ye temlik idüp eline mülk-name virmiş izzi huzuru saltanata mülkiyetleri arz olunduk da mülkiyete kabul olmayup yurd olması kabul olmağın yurd kaydolundu". Bir başka arazi notunda ise, "Cemaati muafin der karyeyi Kırvan (Karaman kazasında) zikrolunan biş nefer eşhas reaya değıller, bir sahib keramet-azizin neslidir; defatiri sabıkta bunlar kimesneye raiyyet kaydolunmuş değıllerdir. Avarız-ı divaniye ve rüsum-ı örfiyeden muaf ve masunlardır" denilerek tasavvuf ehlinin her türlü vergiden muaf olduğu açıklanmaktadır. Buna benzer ve bunun gibi birçok tahrir daha zikredilmektedir⁹⁰.

Anadolu'ya gelen bu ilim ve gönül insanları boş durmamışlar birçok Türkçe, Farsça ve Arapça eserler de yazmışlardır. Bu eserlerden iki yüz otuz kadarının müellifi bilinmekte, ayrıca 14 tane de müellifi bilinmeyen eserin olduğu söylenilmektedir. Bu eserler konularına göre bir sıralamaya tabi tutulduğunda, 66'sının tasavvuf, 36'sının felsefe, 33'ünün dinî ilimler, 21'inin ahlaki ve siyasi konular, 26'sının şiir ve edebiyat, 22'sinin tarih ve siyer-megazi, 12'sinin tıp, 10'unun heyet ve astronomi, 7'sinin de gramer (Arapça ve Farsça) alanında yazıldığı görülmektedir. Bu eserleri dil olarak ele alırsak, 143 tanesi Farsça, 68'i Arapça, 15'i de Türkçedir⁹¹. Görüldüğü gibi gerek Selçuklular gerekse Anadolu beylikleri döneminde bilim ve edebiyat dilinin Arapça ve Farsça olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle, ilmi eserlerden başka halkın fetihçi hislerini kuvvetlendirmek için bu devirde manzum ve mensur birçok kahramanlık hikâyeleri yazılmış ve halk arasında yayılmıştır.

Böylece XIII ve XIV. yüzyıldan itibaren edebiyat eserleri yanında Türkçe olarak tıp, tarih, astronomi, İslâm dinî ve felsefeyle ilgili eserler de yazılmaya veya tercüme edilmeye başlanmıştır⁹². Anadolu'da yazılan ilk Türkçe telif eser konusu üzerinde araştırma yapan Mikail Bayram araştırmasında, Şehabettin Tekindağ ve Fuat Köprülü'nün de çeşitli görüşlerine yer verdikten sonra sonuç olarak Tuhfe-i Mübârizi'nin Anadolu'da telif olarak bilinen en eski Türkçe eser olduğunu söylemektedir⁹³. Diğer taraftan XIV. yüzyılın tamamı ile XV. asrın ilk yarısında Karaman, Konya, Kayseri, Niğde, Nevşehir, Kütahya, Birgi, Tire, Milas, Ayaslug ve Lâdik (Denizli), gibi Orta Anadolu, İç Anadolu ve Batı Anadolu şehirlerinde yazılan gerek manzum gerekse mensur ilmi, edebî, tasavvufi eserler önemli sayılabilir. Bu

⁹⁰ Tahrirlerle ilgili geniş bilgi için bkz; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal*, TTKB., Ankara 1988, s. 151-178.

⁹¹ Hekim Beşir Çelebi tarafından Karamanoğlu İbrahim Bey (1414-1459) adına yazılan Mecmu atül-Fevâ'id. Anadolu'da yazılmış Türkçe eserler hakkında geniş bilgi için bkz: Binnur Erdağ, "Anadolu'da Yazılmış İlk Türkçe Tıp Kitabı", *Türkbilgi*, 2001/2, s. 46-54.

⁹² Zeynep Korkmaz, "Türk Dilinin Tarihi Akışı İçinde Atatürk ve Dil Devrimi", *AÜDTCF*, Yayınları. Ankara, 1963, s. 9.

⁹³ Mikail Bayram "Anadolu'da Te'lif Edilen İlk Türkçe Eser Meselesi", *V. Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri*, Konya, 1996, s. 99.

merkezlerde o dönemde çok sayıda medrese, tekke, zaviye ve vakıf gibi eğitim kurumlarına rastlamak mümkündür. Beylikler dönemindeki medreselerin işleyiş tarzları, yapıları ve fonksiyonları Anadolu Selçuklularının bir devamı olarak görünmektedir. Bu anlamda Anadolu'da kurulan beyliklerdeki fikirsel canlılık göze çarpmaktadır. Bu canlılığın temelinde şüphesiz ki beylerin ilim adamlarını koruyan, gözeten ve destekleyen tutumları yatmaktadır. Anadolu beylerinin bu tarzdaki hareketleri, âlim ve düşünörlere verdikleri değeri göstermesi açısından önemlidir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Anadolu'nun muhtelif şehirlerinde XIV. yüzyıl da tıp, heyet, riyaziye, tarih, edebiyat, tasavvuf ve İslamiyet'e dair eserler yazan âlim, arif, edip ve şairlere rastlamaktayız⁹⁴.

Anadolu beylikleri, Bizans ve Haçlılarla mücadele ederken, diğler yandan İran ve Azerbaycan üzerinden Anadolu'ya yerleşmeye gelen Türkmen nüfusun problemleri ile de oldukça uğraşmışlardır.⁹⁵ Bir de buna M. 1243 yılı sonrası Moğol hâkimiyeti döneminin yarattığı siyasal ve toplumsal istikrarsızlıklar eklenince tüm çalışmalar inkırza uğramıştır.⁹⁶ Bu istikrarsızlığa rağmen Anadolu'da bulunan birçok fikir önderleri İslam'ı ve insan sevgisini geniş bir alana yaymayı başarmıştır. Anadolu'ya gelen Türkmenlerin yeni hayat tarzına uyum sağlamaları, dinleri hakkında nasıl bir yol izleyecekleri konusunda bu fikir önderleri yol göstermişlerdir. Anadolu'da kurulan bu fikir akımları Bektaşilik,⁹⁷ Kalenderilik,⁹⁸ Melamilik,⁹⁹ Mevlevilik¹⁰⁰ ve Hurufilik¹⁰¹ gibi tarikatlar olup, görüş ve fikirleriyle Anadolu'nun tümünü etkilemiştir. Bu tasavvuf akımlarına öncülük eden başlıca Anadolu fikir önderleri ise Hacı Bektaş-ı Veli, Yunus Emre ve Mevlana gibi gönül dostları olmuştur. Halkın din konusundaki düşüncelerine ayna tutmuş bu mutasavvıf düşünörleri bir anlamda Anadolu'nun manevi mimarları olmuşlardır¹⁰².

Yaşamış oldukları dönem içerisindeki siyasal çatışmaları bertaraf ederek insan sevgisi merkezli öğretileri ile Anadolu'nun bozulan siyasal ve dinî/mezhebî

⁹⁴ M. Fuad Köprölü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, yayına haz: Orhan Köprölü, Akçağ, Ankara, 2009, s. 349-388.

⁹⁵ Paul Wittek, "Osmanlı İmparatorluğunda Türk Aşiretlerinin Rolü", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, XII, s. 261, İstanbul 1963.

⁹⁶ Mustafa Daş, *Batı Anadolu Beyliklerinde Eğitim-Öğretim Faaliyetleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2007, s. 63.

⁹⁷ Geniş bilgi için bkz: Belkıs Temren, *Bektaşiliğin Eğitsel ve Kültürel Boyutu*, KBY., Ankara 1995.

⁹⁸ Geniş bilgi için bkz: Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik: Kalenderiler (XIV-XVII. Yüzyıllar)*, TTK., Ankara 1999.

⁹⁹ Abdölbaki Gölpınarlı, *Melamilik ve Melamiler*, Gri Yayın, İstanbul, 1992.

¹⁰⁰ Geniş bilgi için bkz: Ş. Barihüda Tannkorur, "Mevleviyye" mad., *İA., TDV.*, Ankara 2004, c. XXIX, s. 468-475.

¹⁰¹ Geniş bilgi için bkz: Husamettin Aksu, "Hurufilik", mad., *İA., TDV.*, İstanbul 1998, c. XVIII, s. 408-412.

¹⁰² Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadî ve İctimaî Tarihi*, (1243-1453), Cem Tar., İstanbul, 1995, c. I, s. 10, 13, 15, 18, 28, 31, 33, 38, 40.

birliğini inşa etmeye çalışmışlardır. Anadolu insanları onlar sayesinde huzur ortamı bulmuş, kendi aralarında iyi ilişkiler kurmuş, Allah, Peygamber/Ehli Beyt ve insan sevgisini en güzel şekilde özümsemişlerdir. Bu fikir önderlerinin düşünceleri Anadolu'dan tutunda dünyanın dört bir tarafına yayılmıştır. Bu düşünceler, önemini bugün dahi yitirmemiş ve aksine evrensel bir nitelik kazanmış olup, günümüzde dahi dinî düşünceleri ve hoşgörü felsefesi tüm dünya insanları arasında kabul görmüştür.

Tarih boyunca çok sayıda din ve kültüre, aynı zamanda bunları temsil eden milletlerin asırlarca süren çarpışmalarına sahne olan Anadolu, Türkler tarafından fethedildikten sonra ilk defa köklü ve çok hızlı bir değişim yaşamıştır. Fetihden sonra bu ülkenin etnik, dinî, mezhebî, içtimai iktisadi ve medeni yapısı tamamen değişmiş, günümüze kadar devam eden dinî/mezhebî ve tarikatlarıyla millî ve manevi birlik oluşturulmuştur¹⁰³.

2. Dinî Hayat

Selçuklular ve Anadolu beylikleri itikatta Sünni görüşü, amelde ise Hanefi ve kısmen de Şafii mezhebini tercih etmişlerdir. Türk örf ve adetleri ile düşüncesine uymasından ötürü Hanefilik benimsenmiş ve dahası devletin resmî mezhebi haline gelmiştir. Gerek Selçuklular gerekse beylikler diğer mezheplere karşı da farklı muamelede bulunmamışlardır. Ancak İslam dininin akidesini bozmaya çalışmakta olan Bâtınilere karşı mücadele etmekten de geri durmamışlardır. Ayrıca Selçuklular ve Beylikler zamanında devletin mezheplere ve dinî akımlara karşı belli bir siyasetinin de olduğunu belirtmeliyiz. Buna göre mezhepler ve dinî cereyanlar arasında ahenk korunmakta ve birbirleriyle mücadele etmeleri de önlenmekteydi. Devletin din adamları üzerinde herhangi bir kontrolü veya etkisi söz konusu değildi. Devletin içerisinde yaşayan Hristiyan ve Musevi gibi gayrimüslim unsurlara da, din serbestliği bakımından müsamaha ve hoşgörü gösterilmekteydi¹⁰⁴.

Selçuklu Devletinin yıkılmasıyla kurulan beylikler dönemi de aynı şekilde Sünniliğin ve Hanefi mezhebinin tam anlamıyla hâkim olduğu ve sonra ki yüzyıllarda, bir daha dönülmemek üzere, devlet politikasının temelini teşkil ettiği bir devir olmuştur. Buna örnek olarak: Osmanlı ve beylikler döneminde Anadolu'da hukuki birliği sağlamak ve istikrarı bozmamak için sosyal hayatta ihtiyaç duyulan yenilikleri yapabilmek için kadılar/hâkimler istedikleri hukukçunun görüşü doğrultusunda hükmetmekten men edilmiştir. Toplumda kabul gören

¹⁰³ Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Boğaziçi Yayınları İstanbul, 1993, s. XIII.

¹⁰⁴ Ali Sevim-Erdoğan Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi Siyaset, Teşkilat ve Kültür*, TTK., Ankara 1995, s. 514 vd.

Hanefi mezhebinin en sahih görüşüne göre hükmetmekle mükellef tutulmuşlardır. Bu tutumların XVI. yüzyıldan itibaren konunun daha ciddiye alındığını, Kanunî'ye ait şu ferman göstermektedir: *"İstanbul ve Bursa ve Edirne, Üsküp, Siroz ve Selanik Kadılarına, Anadolu, Rumeli ve Karaman Beylerbeyine birer hüküm yazıla ki; "Hâliyâ memâlik-i mahrusemde sipahi tâifesinden ve sâir reâyâdan bazı kimesneler, anun gibi gâib olub henüz hakikat-ı ahvâleri malum olmadan Şâfî kadıların onları zevcâtı için nafakaya muhtacdır deyü hile ve teblis edüp bu bahâne ile menkuhlarını tefrîk edüb âhere nikâh ettikleri pâye-i serir-i âlem masîrime arz olunmağın memâlik-i mahrusemde min ba'd Şâfî kadı olmasın, ref edüb buyurdum ki, hük-m-i şerif-i vâcibül-ittibâ'ım varıcak te'hir ve terâhî etmeyüb taht-ı hükümetinizde olan mevâzıda bu emri cihân-mutâ'ımı umumen halka her zamanda bu emr-i celîl-kadrim muktezâsınca amel eylesin. Ve eğer bil-fil nasbolunmuş Şâfî kadıların var ise ve her ne mahalde ise giderdüb emir-i şerifime muhâlif iş olunmaktan ziyâde ihtiyât ve ihtirâz eyleyesiz 27 Receb sene 943"*¹⁰⁵. Görüldüğü üzere Anadolu'da Hanefi mezhebi fıkhiyla kararların verilmesi sağlanmaktadır.

Anadolu'daki batınî eğilimler içinde en fazla dikkate alınması gereken fikir hareketlerinin başında Hurufilik, Kalenderlik, Bektaşilik ve Melamilik gibi büyük tasavvuf hareketleri gelmektedir. Anadolu ve Rumeli'de sanıldığından daha fazla yaygın olduğuna inanılan Hurufilik üzerinde ciddiyetle durulması gereken batınî bir akım olarak bilinmektedir¹⁰⁶.

Bu dinî/mezhebin ve tasavvuf akımlarının sebep olduğu, beylikler dönemi Anadolu'sunda etnik bir hareketlilik ve önemli bir sosyal değişim geçirilmeye başlanmıştır. Çeşitli sebeplerle gelerek Anadolu'ya yerleşen şeyh ve dervişler, burada çok yönlü faaliyetler yürüterek Anadolu'nun İslamlaşmasına katkıda bulunmuşlardır. Bu mutasavvıflar Anadolu'da bazen tarikatlarını neşretmek, bazen medreselerde ders vermek ve sohbet halkaları oluşturmak, kimi zaman da kendi taraftarlarıyla birlikte yeni yerleşim yerleri oluşturmak suretiyle etkili olmuşlardır.¹⁰⁷ Etkili olan bu sûfilere karşı Anadolu insanı büyük bir saygı göstermiştir. Tasavvuf erbabının Selçuklu sultanları ve devlet adamlarından gördükleri yakın ilgi muhtelif yerlerdeki sûfilere karşı Anadolu'ya gelmelerine olanak sağlamıştır¹⁰⁸. Tasavvuf, özellikle I. Alâeddin Keykubad'ın saltanatı esnasında (1220-1237) siyasî, askeri, sosyal, kültürel, fikrî, dinî ve ekonomik sahalarda en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Bu dervişler açısından Anadolu yeni bir hayata başlama ve bu hayatı idame ettirmeye elverişli bir yurt, kimileri için XIII.

¹⁰⁵ Akgündüz, *Osmanlı Kaşunnameleri*, s. 70

¹⁰⁶ Geniş bilgi için bkz: Husamettin Aksu, "Hurufilik", *IA, TDV*, İstanbul, 1998, c. XVIII, s. 408-412.

¹⁰⁷ Seyfullah Kara, "Türkiye Selçuklularında Dini Hayat", *Türkler*, Ankara, 2002, c. VII, s. 308-316.

¹⁰⁸ Abdülkerim Özyayın, "Camiler ve Medreseler", *İslam Tarihî*, İstanbul, 1994, c. VIII, s. 236-237.

yüzyıl başlarında ortaya çıkan Moğol tehdidi karşısında bir sığınma yeri olarak görülmüştür¹⁰⁹. Bütün bu koşulların sayesinde XIII. ve XV. yüzyıllarda İslam dünyasında bilinen belli başlı tarikatların hemen hepsinin Anadolu'da temsil edildiği görülmektedir¹¹⁰.

Bu tarikatların yanında yerli bazı yeni tarikatlar, hatta bazı ünlü sûfilerin etrafında yeni derviş grupları da ortaya çıkmıştır. Söz konusu derviş grupları farklı yaşam tarzları, görünüşleri, hal ve hareketleri ve inanış biçimleri ile toplumun diğer kesimlerinden ayrılarak farklı bir ortak sosyal kimliği temsil etmişlerdir. Temsil etmiş oldukları bu tarikat mensubu sûfilerin meşrep, sosyal köken, kültürel çevre ve entelektüel birikim gibi farklılıklardan kaynaklanan bir çeşitlilik de arz ettiği muhakkaktır. Bu çeşitliliğin temel sebepleri ise Moğol istilasıyla Anadolu'ya göç eden tasavvuf erbabı insanların Türkistan, Horasan, Azerbaycan, Arran/Erran ve İran bölgelerinden gelmiş olmasıdır. Moğolların Anadolu'yu yağmalarından sonra, ortaya çıkan uç beyliklerinde, ehli-sünnet İslami görüşün olduğunu yukarıda belirttik¹¹¹. Bunlara ilave olarak ayrıca Anadolu'da benimsenen "halk İslam'ı" anlayışını temsil eden, çoğu gayri Sünni tarikatlara mensup Türkmen babaları, İran dâileri (davetçi, propagandacı), şeyhleri, dedeleri ve tasavvuf dervişleri de Anadolu'da dinî yapının şekillenmesinde etkili olmuşlardır¹¹².

Türkmenler eski dinî inançlarını ve geleneklerini kendilerine has bir İslâmî anlayışla birleştirip sürdürmüş ve bazı Bâtinî -Şii anlayışlarını da benimseyerek yeni bir anlayışla ortaya koymuştur. Ortaya çıkan bu görüş dinî /mezhebî ve sosyal yapıya mensup kişi veya toplulukların benimsediği bir yapı olmuştur. Bu görüşün X. yüzyıldan itibaren İslâmîyet'i kabul etmeye başlayan ve bu yeni dinî önceki birtakım inanç ve gelenekleriyle kendilerine has biçimde bağdaştıran konar-göçer Türkmen oymakları için değişik coğrafya ve dönemlerde kullanılan çok sayıda isimlerden biri olmuştur. Bunlardan ilki Bektaşilik fikri olup, halk arasında dinî-sosyal olaylarından biri sayılan Babai hareketinden doğmuştur. Babai hareketinin

¹⁰⁹ Abdülkadir Yuvalı, "Moğol Harekatının Anadolu Üzerinde Etkileri", *Erdem*, c. 9, S. 27, Ankara, Ocak 1997, s. 1290.

¹¹⁰ Yılmaz Öztuna, *Büyük Türkiye Tarihi*, İstanbul, 1977, c. I, s. 138-139.

¹¹¹ İbnü'l-Esir, Moğollar bu bölgelere girince, yerli halktan kaçabilenler ormanlara ve dağ başlarına sığınarak, memleketlerini terk edip gitmişler demektedir. Ayrıca bu gelen istilacıların ihtiyaç duydukları buğday gibi yiyecek sıkıntısı da çekmiyorlardı. Çünkü geçtikleri her yerden bunları temin edip hayvanlarını da bu bölgelerde otlatıyorlardı. Moğollar sadece et yiyorlardı. Bunların dininin ne olduğuna gelince güneşin doğduğu yere yönelerek secde ediyorlar ve hiçbir şeyi haram kabul etmiyorlardı. Dahası kadınlarla nikâhlanmıyorlar herkes istediği kadınla cinsel ilişkiye giriyor ve doğan çocukların kimin nesebinden olduğu dahi bilinmiyordu. İbnü'l-Esir, *İslam Tarihi (El-Kamil Fi't-Tarih Tercümesi)*, çev. A. Ağırakça, A. Özaydınlı, İstanbul, 1987, c. XII, s. 314; Geniş bilgi için ayrıca bkz. Jean-Paul Roux, *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*, türkçesi: Aykut Kazancıgil, İşaret Yayınları, İstanbul, 1994.

¹¹² Raphael Patai, "Halk İslamı", çev. Mustafa Arslan, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* II, 2002, Sayı: 3, s. 235-239.

ise Karaman Beyliği'nin kurucusu olan Nure Sufî'nin görüşleri doğrultusunda şekillendiği düşünülmektedir. Çünkü dinî yaşantıları açısından Türkmenler, İslâm'ın öngördüğü kimi dinî kuralları tamamen özümseyememiş, buna karşın eskiden beri devam ettire geldikleri sazlı-sözlü şölenleri sürdürmüşlerdir. Bu noktada, namaz, oruç, hac gibi göçebe hayatı ile birlikte ifa edilmesi güç olan ibadetler, Türkmenlerin ilgisini çekmemiştir. Böylece Türkmenler din büyükleri olarak bildikleri baba ve dedeler tarafından telkin edilen eski geleneklerine de uygun olan, sade ve sūfiyâne bir dille sunulan İslâm anlayışını kendilerine daha yakın bulmuşlardır. Türkmenler, kendilerine ilahiler, şiirler okuyan ve Allah rızası için kendilerine nasihatte bulunan bu şeyhleri eskiden kutsallık atfettikleri ozanlara benzetmişler ve onların söylediklerine tabi olmuşlardır¹¹³.

Şekillenen dinî inançlarının ve ayinlerinin Bâtınî görüşe benzer görüntüler sergilemesidir. Sergilenen inançlar tarikat yapılanması içinde oluşurken hâkim karakteri itibarıyla yine sūfi bir mahiyet taşımaktadır. Bununla birlikte kapalı bir toplumsal yapı içinde gelişen bir çeşit "kavmî mezhep" niteliğine sahip görünmektedir. Bektaşiliğin sosyal tabanı hepsi birer halk sūfisi olan Türkmen babalarının hitap ettiği Türkmen zümreleridir¹¹⁴. Bu Türkmen zümrelerinden oluşan Müslüman halklar son zamanlara ve hatta günümüze kadar, yazılı emirden daha çok sözlü olana dayanmak suretiyle kendilerini bu şekilde karakterize etmeye çalışmışlardır. Bunun anlamı ise konar-göçer arasındaki inanç, doktrin ve İslami pratikler, kitlelere sözlü aktarım aracılığıyla ulaşmıştır. Bunun sebebi ise "halk" tipi dediğimiz tarikat ehli, şeyhler, babalar gibi insanlar, dinî söylemlerini şiir veya hikâyelerle halka yansıtmakla kabul görmüşlerdir. Bu örfî din telakileri faydasız olmasına rağmen, din önderleri tarafından bazen hoş görülen bazen de yasaklanan halk tipi özelliklerle beraber kaynaşsın diye uygun bir atmosfer yaratılmıştır. Halk dinî nin tezahürleri çoğunlukla resmi İslam monoteizmi ile çelişse de genel halk takımı (avam) bu tarz çelişkilerden habersizdir. Çoğu durumlarda bunlardan haberdar olan dinî otoriteler, baş edilemeyen bu popüler inanç ve pratikleri -gönülsüz de olsa- hoşgörü ile karşılamak zorunda kalmışlardır¹¹⁵.

Hâlbuki Anadolu'da çıkan Babailik isyanı üzerinde yapılan değerlendirmeler arasında bu akımın *Aleviliğin tarihsel altyapısını* teşkil ettiğini,¹¹⁶ hadisenin *Şîa menşeli bir hareket* olduğunu¹¹⁷ ve Babailere karşı yapılanların bir

¹¹³ Hüseyin Gazi Yurtaydın, *İslam Tarihi Dersleri*, Ankara, 1982, s. 56.

¹¹⁴ İlyas Üzüm, "Kızılbaş" mad., *İA., TDV.*, Ankara, 2002, c. XXV, s. 546-557.

¹¹⁵ Raphael Patai, "Halk İslami", s. 235.

¹¹⁶ Ahmet Yaşar Ocak, *Babailer İsyanı-Aleviliğin Tarihsel Alt Yapısı*, İstanbul, 1996, s. 25-30; Reha Çamuroğlu, *Tarih Heterodoksi ve Babailer*, Der Yayınları, İstanbul, 1990, s. 1-10.

¹¹⁷ Sâmîha Ayverdi, *Türk Tarihinde Osmanlı Asırları*, İstanbul, 1999, s. 252.

katliam olduğunu iddia edenler de bulunmuştur. Ayrıca Babai isyanının, Alevilik,¹¹⁸Kızılbaşlık¹¹⁹ ve Bektaşiliğin¹²⁰ tarihini yok ettiği düşüncelerini dile getirenler de çıkmıştır¹²¹. Bu değerlendirmelerde bizce en önemlisi, Babailerin başkaldırısında ne yukarda zikredilenler ne de dinî bir yan bulunmaktadır. Bu isyanın temel amacı sosyal ve kültürel bir hadisedir. Bu isyan Anadolu'da kurulacak olan beylikler üzerinde de etkili olmuştur. Bilhassa bu beyliklerden en uzun ömürlü ve güçlü olan Osmanlı ve Karaman Beyliği'nin kurulmasına sebep olmuştur¹²².

Kurulan bu beyliklere XIII. yüzyıl başlarından itibaren vuku bulan göçlerde değişik tasavvuf mekteplerine bağlı Sünnî veya Bâtınî derviş grupları gelmişlerdir¹²³. Bunlar, fethedilen topraklarda yerleşiyor ve zaviyeler açıyorlardı. Maveraünnehir, Harezm, Horasan, Azerbaycan ve Suriye'den göç eden bu dervişler ve şeyhlerin çoğunluğu Türk olmakla beraber, içlerinde İran veya Arap asıllı olanlar da bulunmaktadır¹²⁴. Bunlardan Sünnî eğilimli olanlar Kübrevîlik, Suhreverdilik, Rifailik, Kadirîlik ve Melamîlik gibi yüksek zümre tarikatları şehirlerde geliştirdiler. Bir başka gayri Sünnî tarikatlar ise Vefailik, Yesevîlik, Kalenderîlik ve Haydarîlik gibi köy ve göçebeler arasındaki muhitleri tercih ettiler¹²⁵. Bunlar Karaman, Konya, Kayseri ve Sivas gibi büyük kültür merkezlerine yerleşmişlerdir. Yerleşen tarikat ehli insanların, çoğu defa bizzat devlet eliyle tayin edilen şeyhlerin görevleri ise halka, gelip geçen yolculara dinî/ahlaki yapıyı kabaca öğretmek için çaba sarf etmek; ayrıca devletin bekası için dua etmek ve savaşlarda beraber hareket ederek halkı cihada hazırlamak olmuştur¹²⁶. Bunların yansırı bu dönemde kaleme alındığı tahmin edilen "*Fustatu'l Adale*"¹²⁷ isimli risalenin müellifi, ülkedeki birçok Bâtınî faaliyetlere rağmen şeriat ve eski şeyhler yolunda birçok insanın bulunduğunu da belirtmiştir. Bâtınî şeyhlerin dua ve himmetlerinin

¹¹⁸ Geniş bilgi için bkz: Sönmez Kutlu, "Aleviliğin Dini Statüsü: Din Mezhep, Tarikat, Heterodoksi, Ortodoksi veya Metadoksi", *İslâmiyât*, cilt 6, sayı 3 Temmuz-Eylül 2003, s. 31-54.

¹¹⁹ Geniş bilgi için bkz: Üzümlü, "Kızılbaş", mad., *İA, TDV.*, c. XXV, s. 546-557.

¹²⁰ M. Saffet Sarıkaya, "Alevilik ve Bektaşiliğin Ahilikle İlişkisi -Fütüvvetnamelere Göre-", *İslâmiyât*, c. 6, sayı 3 Temmuz-Eylül, 2003, s. 93-110.

¹²¹ Geniş bilgi için bkz: Çamuroğlu, *Tarih Heterodoksi ve Babailer*.

¹²² M. Fuad Köprülü, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, nşr. O. F. Köprülü, İstanbul, 1981, s. 94-98; Ömer Lütfi Barkan, *Kolonizatör Türk Dervişleri*, Hamle Yayınları, İstanbul, 1993, s. 23; Tekindağ, *Karaman Beyliği, XIII - XV. Asırda Cenubi Anadolu Tarihine Ait Tetkik*, İstanbul, 1947, (Basılmamış Doktora Tezi).

¹²³ Mükrimin Halil Yinanç, *Anadolu'nun Fethi*, İstanbul, 1944, s. 172.

¹²⁴ Franz Babinger-Fuat Köprülü, *Anadolu'da İslamiyet-İslâm Tetkikatının Yeni Yolları*, çev. Râgıp Hulûsi, Yayına Hazırlayan: Mehmet Kanar, İstanbul, 1996, s. 48.

¹²⁵ Ahmet Yaşar Ocak, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menakibnameler (Metodolojik Bir Yaklaşım)*, TTK., Ankara, 1992, s. 15.

¹²⁶ Ahmet Yaşar Ocak, "Zaviyeler", *Vakıflar Dergisi*, Sayı: XII, Ankara, 1978, s. 255-267.

¹²⁷ Geniş bilgi için bkz: Osman Turan, "Selçuk Türkiye'si Din Tarihine Dair Bir Kaynak: Fustatu'l-adale fi Kavâid's-saltana", *Köprülü Armağanı*, İstanbul, 1953, s. 532-533.

ganimet bilinerek, beytûlmalden desteklenmelerinin gerekli olduğu tavsiyelerinde bulunulmuştur¹²⁸.

Bu geleneğe uygun olarak gerek sultanların ve gerek üst düzey devlet yetkililerinin şeyhlere ve dervişlere karşı tutumları fevkalade müsamahakâr olmuştur. Âşık Paşazade eserinde, Anadolu'nun dinî ve iktisadî hayatında önemli yerleri bulunan ve bu ülkenin İslamlaşmasında hizmetleri geçen dört zümreden (Gâziyan-ı Rum, Ahiyân-ı Rum, Bacıyan-ı Rum ve Abdalan-ı Rum) bahsetmektedir¹²⁹. Bu sosyal gruplar halkı ıslah etmede, haklarını aramada ve ticaret ahlakı gibi yapıları yerleştirmede önderlik yapmışlardır. Bu yapıyla beraber Osmanlı, Karamanlılar da dâhil olmak üzere diğer beylikler üzerinde ehlişünnet veya ehlişünnet dışı dervişlerin etkileri ziyadesiyle ilgi uyandırmış ve çok sayıda araştırmaya da konu olmuştur¹³⁰. Ne gariptir ki Anadolu'da Türk kültür ve dinî tarihiyle ilgili yapılan çalışmalarda, çoğu kez ilmî kıstaslara uyulmadığı, ayrıca yazarların ele aldıkları konuya, benimsedikleri ideolojilerin/farklı görüşlerin zaviyesinden bakmaları yüzünden, olayların gerçek durumlarına ve tarihî akışına uymayan bambaşka bir tablo ile karşı karşıya kalındığı müşahade edilmiştir¹³¹.

Bu yanlış anlaşımaların ilki Babaîler İsyanı olmuştur¹³². Baba İshak'ın gerçekleştirdiği bu isyan, Selçuklu sultanlarından II. Gıyaseddin Keyhusrev (ö. H. 643/M. 1246) zamanında vuku bulmuştur. Meydana gelen bu başkaldırı H. 637/M. 1239-1240 yılında bastırılmış ve Selçuklu Devletini oldukça rahatsız etmiştir. Baba İshak'ın olanca çabasıyla Türkmenlerin, köylülerin ve Ahîlerin uğradıkları bu siyasi, içtimai ve iktisadi rahatsızlık ve adaletsizliklere karşı çıkması bir isyan hareketi olarak görülmüştür. Bu karşı çıkma hareketi II. Gıyaseddin tarafından M. 1240 yılında bastırılmıştır. Başta Baba İshak olmak üzere isyanın elebaşları yakalanarak idam edilmiş ve isyan sonrasında da sıkı takibat gerçekleştirilmiştir. Babaî derviş

¹²⁸ Muhammet Kemaloğlu, "XI.-XIII Yüzyıl Türkiye Selçuklu Devletinde Sosyal Zümreler", *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi* Sayı 4, Haziran, 2011, s. 146-158; Osman Turan, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resim Vesikalar*, Ankara, 1988, s. 252; Âşıkpaşazâde, *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, haz: A. Nihal Atsız, Ankara, 1985, s. 222.

¹²⁹ Ömer Lütü Barkan, "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler", *Vakıflar Dergisi*, Sayı: II, Ankara, 1942, s. 279-386; 1952: 279-353; Osman Çetin, *Selçuklu Müesseseleri ve Anadolu'da İslamiyet'in Yayılışı*, İstanbul, 1981, s. 110.

¹³⁰ Feridun M. Emecen, "Saruhanogulları ve Mevlevilik", *Ekrem Hakkı Ayverdi Hatıra Kitabı*, İstanbul, 1995, s. 282, dipnot 2.

¹³¹ Fahri Unan, "Türkiye'de Kültür Tarihi Araştırmaları ve Türk Heterodoksi Tarihine Farklı Bir Bakış", *Türkiye Günlüğü*, (Temmuz-Ağustos 1995), S. 35, s. 116-128.

¹³² İlk isyanın çıkış sebebinin Elvan Çelebi'nin anlattığını nakleden Ahmet Yaşar Ocak: "Baba İshak, şeyhinin Amasya'da başına gelenleri haber alır almaz sultanın bir vergi memurunun kendisine yaptığı haksızlığı ve hareketi bahane ederek ayaklanmayı başlatmıştır. Ahmet Yaşar Ocak, *Babaîler İsyanı: Aleviliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu'da İslam-Türk Heterodoksisinin Teşekkülü*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1996, s. 126-141vd.

ve halifeleri farklı yerlere dağılarak takibattan kurtulmaya çalışmışlardır¹³³. Burada şöyle bir soru aklı gelebilir. Bu Türkmenlere ne oldu da durup dururken kendi beyine/sultanına isyan ettiler? Sebep neydi, acaba? Bunlar devlete karşı isyan ettiler, yoksa yapılan haksızlığa karşı mı? Bunun sebebini şöyle izah etmek mümkündür. Biraz önce söylediğimiz gibi Anadolu'da çıkan bu başkaldırı olayı Tokat, Sivas, Niksar, Amasya ve Karaman bölgelerinde gerçekleşmiştir. Nitekim bu bölgelerin tümünün Türkmenler olduğu ve Türkmencilik mefkûresini ön plana çıkarttığı görülmektedir. Hâlbuki yukarıda bahsettiğimiz bölgelerin başkaldıran Türkmenler vasıtasıyla İslamlaştırıldığı ve fethedildiği muhakkaktır. Bu insanlara bu ruhu veren Melik Ahmed Gazi'nin Türkmencilik ve gazilik mefkûresini ideal planda görmelerinden kaynaklanmaktadır. Ancak yapılan bu faaliyetlere aykırı olarak, hatta zıt olarak bazı yörelerde kültürel bir zihniyetin güçlendiğini görüyoruz ki, bu da İran Şia'sıdır. Ayrıca Anadolu'da beraber yaşayan gayrimüslim unsurun direnişi olarak da düşünülebilir¹³⁴.

Bu düşüncelerimizin doğruluğu ise Anadolu'yu yurt edinen Oğuz Türklerinin İslam Tarihi ve medeniyeti üzerinde tesirli duruma geçmeleridir. Nitekim bu İslamlaşma süreci Oğuzların İslam dünyasında -özellikle beylikler döneminde- üstünlük kazanmaları, topluluklar halinde İslamiyet'i kabul ederek, büyük Türk-İslam devletleri kurmalarıyla başlamıştır. Anadolu toprakları başlangıçta "darü'l-harb" olduğu halde, burayı yurt edinen gücün daha sonraki üç asırdan daha uzun bir zaman gaza mahalli olarak kaldığı, akabinde kurulan beyliklerin bu topraklara hâkim olmalarından sonra İslamlaşmış ve "darü'l-İslam" haline getirilmiştir¹³⁵. Fakat Anadolu'nun İslamlaşmasından bahsederken dikkat edilmesi gereken bir husus, bu topraklarda İslamlaşma ve Türkleşme hadisesinin aynı anda olmasıdır. Bu durum bizim açımızdan önem arz etmektedir¹³⁶.

Bütün bu şartlar altında, Müslümanlara dinî hizmetler götüren, ülkenin İslamlaşmasında önemli bir yeri olan camilerin bu genel değişimin dışında kalamayacağı da açıktır. Günümüze intikal eden ve yukarıda sosyal, kültürel yapı içerisinde bahsettiğimiz camiler ve mescitler Anadolu'nun "darü'l-İslam" olmasında en önemli müessese olmuştur¹³⁷. Camilerin, Müslüman halka yönelik çok daha mühim olan başka bir hizmeti de, buralarda yürütülen İslam'ı tebliğ ve irşat faaliyetleridir. Böylece camilerde, en azından dinî heyecanı yaşatmak ve

¹³³ Kadir Özköse, *Anadolu Tasavvuf Önderleri*, Ensar yayınları, Konya, 2008, s. 142.

¹³⁴ Mikail Bayram, *Anadolu'da Te'lif Edilen İlk Eser "Keşfü'l Akabe"*, Konya, 1981, s. 19-22.

¹³⁵ Geniş bilgi için bkz: Ahmet Özel, *İslam Hukukunda Ülke Kavramı Darü'lislam Darulharb*, İklim Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1988.

¹³⁶ Köprülü, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, s. 141-144.

¹³⁷ Al-İsfahani, İmad Ad-Din Al-Katib, *Irak ve Horasan Selçukluları Tarihi*, terc: Kivameddin Burslan, İstanbul, 1943, s. 56.

topluma cihat/fetih ruhunu vermek gibi önemli hizmetler yerine getirilmiştir. Camilerde görev yapan din adamlarının halka hutbe, vaaz ve başka yollarla dinî bilgiler kazandırmaya çalışmaları da çok önemlidir¹³⁸.

Sonuç

Anadolu'da kurulmuş olan beyliklerin en önemlilerinden biri olan Karamanlıların tarih sahnesine çıkışı, 1243 yılında Türkiye Selçuklularının Moğollar'a karşı Köseadağ'da bozgununa uğrayıp, siyasi kudretlerini kaybetmesinin hemen ardından gerçekleşmiştir. Karaman Beyliği, Sultan Alâeddin Keykubad zamanında Küçük Ermenistan'a komşu olan Ermenek'e yerleştirilmiştir. Burada hem Selçuklu topraklarını Ermeniler aleyhinde genişletmişler, hem de devletin sınırını ortaya çıkabilecek her türlü tehdide ve tehlikeye karşı korumuşlardır. Bununla beraber merkezî otoritenin zayıflamasıyla birlikte kendi başlarına hareket ederek merkezin tasvip etmediği davranışlarda bulunmaktan da kaçınmamışlardır.

Sultan Alâeddin Keykubad'ın saltanatının son yıllarında Selçuklu devletindeki düzen yavaş yavaş bozulmaya başlamıştır. Hem Moğol tehlikesi hem de Moğolların önünden kaçan Türklerin Anadolu'ya yönelmesi, bir karışıklığa sebep olmuştur. Sultan II. Gıyâseddin Keyhusrev zamanında 1240 yılında devlete karşı bu memnuniyetsizliğin de etkisiyle konar-göçer Türkmenler arasında büyük sempati toplayan Babai'ler ayaklanması çıkmıştır. Bu ayaklanma şiddetle bastırılmıştır. Fakat merkezî idare ile uçlar arasında büyük bir ayrışma meydana gelmiştir.

Köseadağ Savaşı 1243 bozgunuyla da Selçuklular Moğollara tâbi bir devlet haline gelmişlerdir. Anadolu'da ortaya çıkan siyasi boşluğu Karamanlılar doldurmaya çalışmıştır. Bir süre sonra Karamanlılar bütün Türkmenler için çekim merkezi olmuştur. Anadolu'ya hâkim olan Karamanoğulları Beyliği Türkiye Selçuklularının Moğol nüfuzuna girmeleri ile Kerimüddin Karaman Bey zamanında babası Nure Sûfi'nin sahip olduğu etki alanını genişletmiştir. Özellikle Selçukluların etkisi altında kaldıkları İran (Şii) kültürüne karşı mücadele etmeleri, Türkmenler tarafından desteklenmelerine sebep olmuştur. Türkçeden başka dil kullanılmaması hakkında ferman yayınlamaları da bu hususu desteklemektedir.

Müslüman Türkler'in Anadolu'ya gelmeleri buranın dinî, sosyal-kültürel yapısını değiştirmiştir. Türk-İslam dünyasının çeşitli bölgelerinden (Orta Asya, Maverünnehr ve Horasan Bölgelerinden) gelen İslam âlimleri ve sûfilere Anadolu'yu yurt edinmişlerdir. Anadolu'daki halka İslamiyet'i anlatmaları ve

¹³⁸ Muhammed Hamidullah, *İslam'a Giriş*, İstanbul 1965, s. 62; Tuncer Baykara, *Anadolu'nun Selçuklular Devrindeki Sosyal ve İktisadî Tarihi*, İzmir, 1990, s. 37.

tarikatlar kurmaları İslamiyet'in Anadolu'da yayılmasında etkili olmuştur. Devlet adamları bu dervişleri/erenleri ve gönül dostlarını desteklemişlerdir. Anadolu'ya gelen fikir hareketleriyle Bektaşilik, Yesevîlik ve Mevlevilik gibi tarikatların Anadolu'da kurulmaları Müslümanlığın burada hızla yayılmasına vesile olmuştur.

Özellikle Selçuklu sultanlarının devlet politikalarında hoş görülmesi Anadolu'da yaşayan gayrimüslim unsurun İslamiyet'e girmelerinde çok büyük bir etken olmuştur. Bu dönemde Anadolu'daki gayrimüslimler, daha önce kendi devletlerinin idareleri altında bile görmedikleri bir hoşgörüyü sahip olmuşlardır. Birçok derviş Anadolu'da tekkeler, zaviyeler ve tarikatlar kurmuştur. Bu dervişler Anadolu da halkın dinî/ahlaki düşüncelerini belli oranda etkilemiştir. Bu etkileşim sosyal-kültürel ve dinî alanlarda Anadolu beylikleri döneminden günümüze kadar devam etmiştir. Bunlar içerisinde Mevlevilik beylikler döneminde özellikle de Karamanoğullarından ilgi gören bir tarikat olmuş ve bu ilgi günümüze kadar devam etmiştir. Anadolu da yerleşen ehli-sünnet anlayışının beyliklerin tümüne yakını tarafından benimsendiği, Sünniliğin de beylikler döneminde İslamiyet'e en uygun bir görüş olduğu anlaşılmaktadır.

Beylikler döneminde Anadolu tam bir Türk İslam yurdü karakterini almıştır. Anadolu her yönüyle Türkleşmiş ve İslamlaşmıştır. Şehirler tamamıyla Türk karakterini almıştır. Nüfusun çoğunluğunu Türkler oluşturmaya başlamış, Hristiyan nüfusu tam bir azınlığa düşmüştür. Türk kültür tarihi açısından en önemli yönleri Anadolu'nun Türk yurdu olmasında kalıcılığı sağlaması ve Anadolu'nun Türkleşmesidir. Siyasi birliğin parçalanmış olması kültürlerin birbirini etkilemesine sebep olmuştur. Böylece her bir bölge birer kültür merkezi olarak ortaya çıkmıştır. Anadolu bu dönemde Türk İslam eserleriyle donatılmıştır. Bu dönemde beylikler meskûn olduğu bölgede halkın ihtiyaçlarını karşılamış, Türk İslam kültürüne katkıda bulunmuş ve Türk İslam mimarisini geliştirmişlerdir. Bu dönemde Türkçe ilim dili olmasının yanısıra resmi dil olma özelliğini de kazanmıştır. Türkçe eser veren ilim adamları yetişmiştir. Birçok eser tercüme edilmiştir. Çeşitli destanlar yazılmış ve büyük ozanlar yetişmiştir. Beylikler devri milli duyguların ve milli hislerin canlı olduğu bir dönemdir.

Anadolu'ya gelen Oğuz Türkleri, XI. yüzyılın son çeyreğinden itibaren yoğun biçimde İslam öncesi ve sonrasında kazanmış oldukları kültürel birikimleri ve dinî inançlarının neticesi olarak, yerli halkla hoşgörü ilkesi çerçevesinde ilişkiler kurabilmişlerdir. Bununla birlikte bu neticenin elde edilmesinde bütün başarıyı Türklere vererek, Anadolu'nun muhtelif ırk ve dinlere mensup yerli halkının hakkını da yememek gerekmektedir. Halklar birbirini benimsemiş, yönetimler de iyi ilişkilerin gelişmesinin önündeki engelleri kaldırarak, bir arada yaşamının şartlarını oluşturmuşlardır. Tabiatıyla Türklerin yönetiminin adilliği yanında Bizans

idaresinin zaafı da bu neticenin elde edilmesinde belirli oranda etkili olmuştur. Sonuçta Osmanlı öncesi Anadolu halkı, farklı din, dil, etnik köken ve kültürlere sahip toplulukların, birbirlerinin hak ve hukukuna karşılıklı saygı çerçevesi içerisinde, aynı coğrafyanın paylaşılabilceğinin oldukça başarılı bir örneğini ortaya koyabilmiştir.

Kaynakça

- Akdağ, Mustafa, *Türkiye'nin İktisadî ve İctimaî Tarihi*, (1243-1453), c. I, Cem Tar., İstanbul, 1995.
- Akgündüz, Ahmet, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri, 1. Kitap Osmanlı Hukukuna Giriş ve Fatih Devri Kanunnameleri*, Fey Vakfı, İstanbul, 1990.
- Akgündüz, Hasan, *Klasik Dönem Osmanlı Medrese Sistemi*, İstanbul, 1997.
- Aköz, Alaaddin, *XVI. Asırda Karaman Kazası* (Yayımlanmamış Doktora Tezi, 1992), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aksarayî, Kerimüddin Mahmud-i, *Müsâmeret ul-Ahbâr*, çev: Mürsel Öztürk, TTK., Ankara, 2000.
- Aksu, Husamettin, "Hurufilik", *İA.,TDV.*, c. XVIII, İstanbul, 1998, s. 408-412.
- Al-İsfahani, İmad Ad-Din Al-Katib, *Irak ve Horasan Selçukluları Tarihi*, terc: Kıvameddin Burslan, İstanbul, 1943.
- Arel, Mehlika, "Mut'taki Karamanoğulları Devri Eserleri", *VD*, S. 5 (1962), s. 241-250.
- Armutlu, H. Mehmed, *Karamanoğulları Tarihi*, Karaman, 2001.
- Aslanapa, Oktay, "Anadolu Selçukluları ve Beylikler Devri Kültür Sanatı" *Türkler Ansiklopedisi*, c. VII, Ankara, 2002, s. 204.
- Aslanapa, Oktay, -Durul, Yusuf, *Selçuklu Halıları Başlangıcından XVI yüzyıl ortalarına Kadar Türk Halı Sanatı*, İstanbul, 1973.
- Âşıkpaşazâde, *Aşıkpaşazâde Tarihi*, haz: A. Nihal Atsız, Ankara, 1985.
- Avcıoğlu, Azmi, "Karaman'da Kale ve Sur Bakiyesi", *Konya*, sy. 8, Konya 1937, s. 498-501.
- _____, "Karaman'daki Emir Musa Medresesi", *Konya*, S. 10, Konya, 1937, s. 627-628.
- Aykut, Şevki Nezihî, "Türkiye Selçuklu Sultanı Siyavuş (Cimri)'nin Sikkeleri", *Bellekten*, 203, c. LII-S. 203, yıl 1988 Ağustos 1988, s. 475-483.
- Ayverdi, Sâmiha, *Türk Tarihinde Osmanlı Asırları*, İstanbul, 1999.
- Babinger, Franz - Köprülü, Fuat, *Anadolu'da İslamiyet-İslâm Tetkikatının Yeni Yolları*, çev: Râgıp Hulûsi, Yayına Hazırlayan: Mehmet Kanar, İstanbul, 1996.
- Bakır, Abdülhalik, "Ortaçağ İslam Dünyasında Madenler ve Maden Sanayi", *Bellekten*, c. LXI, Sa. 232, Aralık 1997, Ankara, 1988, s. 544-556.
- Bardakçı, Halit, *Bütün Yönleriyle Ermenek*, Ankara, 1976.
- Barışta, H. Örcün, "Selçuklu Dönemi Tekstil Sanatı Üzerine", *Antalya III. Selçuklu Semineri*, 10-11 Şubat 1989, Bildiriler, İstanbul, 1989, s. 18-30.

- _____, *Karaman Taşkale Dokumacılığı*, Kültür Bakanlığı, Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları:171, Ankara, 1992.
- Barkan, Ömer Lütfi, "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler", *Vakıflar Dergisi*, Sayı: II, Ankara, 1942, s. 279-386.
- _____, "Şehirlerin Teşekkül ve İnkişafı Tarihi Bakımından: Osmanlı İmparatorluğunda İmaret Sitelerinin Kuruluş ve İşleyiş Tarzına Ait Araştırmalar", *İÜİFM XXIII/1-2*, s. 239.
- _____, *Kolonizatör Türk Dervişleri*, Hamle Yayınları, İstanbul, 1993.
- Baş, Ali, "Türkiye Selçukluları Zamanında Konya'nın Ticaret Yapıları Üzerine bir Değerlendirme" , *Sanat Tarihi Araştırmaları Prof. Dr. Haşım Karpuz'a Armağan*, (Ed.. Mustafa Denктаş-Osman Eravşar), Kıvılcım Kitabevi, Kayseri, 2007, s. 71-78.
- Başkan, Yahya, "Karamanoğullarının Kökeni Meselesi", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, c. XXVII, Sayı, 1, Temmuz 2012, s. 23-35.
- Baykara, Tuncer, *Anadolu'nun Selçuklular Devrindeki Sosyal ve İktisadi Tarihi*, İzmir, 1990.
- Bayram, Mikail, "Anadolu'da Te'lif Edilen İlk Türkçe Eser Meselesi", *V. Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri*, Konya1996, s.99.
- _____, *Anadolu'da Te'lif Edilen İlk Eser"Keşfü-l Akabe"*, Konya, 1981.
- Beşirli, Hayati, "Türk Devlet Sisteminde Toplumsal Düzenin İnşasında İşlevselci Bakış Açısıyla "Ülüş" ve "Cilik" Geleneği", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, / 2012 / 63, s. 337-358.
- Bey, Oruç, *Oruç Bey Tarihi*, haz: N. Atsız, Tercüman 1001 Temel Eser Yayınları, İstanbul 1972.
- _____, *Osmanlı Tarihi, (1288-1502), Uç Beyliğinden Dünya Devletine*, sad: Necdet Öztürk, Çamlıca, İstanbul 2009.
- Biçer, Bekir, "Kuruluş Devrinde Nizamîye Medreselerinin Müderrisleri", *Tarih Okulu Dergisi* (TOD) Aralık 2013 Yıl 6, Sayı XVI, s. 263-287.
- Boyacıoğlu, Ramazan, "Karamanoğulları'nın Kökenleri", *CÜİFD.*, c. III, Sivas, 1999, S.I, s. 30-35.
- Bozkurt, Nebi, "Halı", *İA.,TDV.*, c. XV, İstanbul 1997, s. 251-261.
- Cahen, Claude, "Baba İshak, Baba İlyas, Hacı Bektaş ve Diğerleri", çev: İ. Kayaoğlu, *AÜİFD.*, c. XX, s. 196.
- _____, *Osmanlılar'dan Önce Anadolu'da Türkler*, çev: Yıldız Moran, 3. Baskı, İstanbul, 1994. Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu Karakoyunlu Devletleri*, T.T.K. Yay., 4. Baskı, Ankara, 1988.
- Cantay, Gönül, "Anadolu Türk Beylikleri Sanatı", c. 21, *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 15-29.
- Çamuroğlu, Reha, *Tarih Heterodoksi ve Babailer*, Der Yayınları, İstanbul, 1990.
- Çelik, Şenol, *Osmanlı Taşra Teşkilatında İçel Sancağı (1500-1584)*, İstanbul, 1994, (Basılmamış Doktora Tezi).

- Çetin, Osman, *Selçuklu Müesseseleri ve Anadolu'da İslamiyet'in Yayılışı*, İstanbul, 1981.
- _____, *Türk-İslam Devletleri Tarihi*, İstanbul, 2010.
- Çiftçioğlu, İsmail, *Vakfiyelere ve Tahrir Defterlerine Göre Karamanlı Eğitim Öğretim Müesseseleri*, Isparta 2001, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- Daş, Mustafa, *Batı Anadolu Beyliklerinde Eğitim-Öğretim Faaliyetleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2007.
- Denktaş, Mustafa, "Karaman'daki Klasik Devir Osmanlı Camileri", *Vakıflar Dergisi*, XXV (1995), s. 125-146.
- Diez, Ernst – Aslanapa, Oktay - Koman, Mesud, *Karaman Devri Sanatı*, İstanbul, 1950.
- Dilay, Seda, "Kültürel ve Tarihi Açından Karaman'daki Hatuniye Medresesi'nin Yeri" *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 14 (23): 1-4, 2012.
- Doğan, Nermin Şaman - Fataha, Ebru Bilget, "Karamanoğulları Medreselerine Tarihsel Bir Yaklaşım: Ermenek Tol, Karaman Hatuniye/Melek Hatun ve Niğde Ak Medreseleri", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Bahar (14), 2011, s. 95-118.
- Doğru, Halime, *XVI. Yüzyılda Eskişehir ve Sultanönü Sancağı*, İstanbul, 1992.
- Duru, Ahmet Talat, *Karaman'ın Yakın Tarihteki Kültürü ve Gelenekleri*, trs., 1999.
- Durukan, Aynur, "Beylikler Dönemi Kültür Ortamından Bir Kesit", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/10 Fall 2014*, p. 391-502, Ankara-Turkey.
- _____, "İbrâhim Bey İmareti ve Kümbeti" mad., *İA., TDV.*, c. XXI, İstanbul 2000, s. 287-290.
- Kemaloğlu, Muhammet, "XI. -XIII. Yüzyıl Türkiye Selçuklu Devletinde Dinî Eserlerinden Kümbet-Türbe-Ziyâretgâh-Namazgâh ve Câmiler", *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı: 39, Eylül-Ekim-Kasım-Aralık, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, Kırgızistan, 2013.
- Emecen, Feridun M., "Saruhanogulları ve Mevlevilik", *Ekrem Hakkı Ayverdi Hatıra Kitabı*, İstanbul, 1995.
- Erdağ, Binnur, "Anadolu'da Yazılmış İlk Türkçe Tıp Kitabı", *Türkbilig*, 2001/2, s. 46-54.
- Eroğlu, Bahtiyar - Yıldız, Esra, "Kültür Mirasının Sürekliliği için Anıtsal Binaların Yeniden Kullanılması Bağlamında Ermenek Tol Medrese", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* XV, s. 315-340. Kuran, Aptullah, *Anadolu Medreseleri I*, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, Ankara, 1969.
- Ethem Bey, Halil, "Karamanoğulları Hakkında Vesâik-i Mahkûke", *TOEM*, 1327/1911, XI, s. 697-712.
- Evlîya Çelebi, *Evlîya Çelebi Seyahatnamesi*, c. IX, İstanbul, 1985.
- Eyici, Semavi, "Hoca Mahmud Dârülhuffâzi ve Mescidi", *İA., TDV.*, c. XVIII, İstanbul, 1998, s.189.

- Fuad, Köprülüzade Mehmed, "Oğuz Etnolojisine Dair Tarihî Notlar", *İÜTAE., Türkiyat Mecmuası*, c. I, İstanbul, 1925, s.185-211.
- Gök, Bilal, "Musa Bey Medresesi ve XVI. Yüzyıldaki Vakıf Bilançoları", *Hikmet Yurdu Yıl:1, S.2, (Temmuz-Aralık-2008)*, s. 99-110.
- _____, *Ermenek Kazâsı (1500-1600)*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Malatya, 2006.
- Gökalp, Ziya, *Türkcülüğün Esasları*, İstanbul, 1976.
- Gökbilgin, Tayyib, "XVI. Asırda Karaman Eyaleti ve Larende (Karaman) Vakıf ve Müesseseleri", *Vakıflar Dergisi*, VIII (1968), s. 29-38.
- Gölpınarlı, Abdülbaki, *Melamîlik ve Melamiler*, Gri Yayın, İstanbul, 1992.
- Gümüşçü, Osman, *XVI. Yüzyıl Larende (Karaman) Kazasında Yerleşme ve Nüfus*, Ankara, 2001.
- Hamidullah, Muhammed, *İslam'a Giriş*, İstanbul 1965.
- Hoca Sadeddin Efendi, *Tâcû't-tevârih*, haz: İsmet Parmaksızoğlu, c. I, KBY., Ankara 1992.
- <http://www.diyadinnet.com/YararliBilgiler>, 15.05.2015.
- İbn Bibi, El-Hüseyin b. Muhammed b. Ali el-Ca'feri er-Rugadi, *El Evamirü'l-Ala'yye Fil-Umuril-Ala'yye (Selçuk-Name)*, c. II, çev: Mürsel Öztürk, KBY., Ankara, 1996.
- İbn Fadlallah el-Umerî, Şihâbuddîn Ahmed b. Yahya, *Mesâlikü'l-ebâr fî memâlikü'l-emsâr*, thk: Kâmil Süleyman el-Cebûrî, c. III, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1971.
- İbni Bibi, *El-Evamirü'l -Ala'yye Fi'l -Umuril -Ala'yye*, (Tıpkı Basım) , Nşr. A.S. Erzi, Ankara, 1956.
- İbnü'l-Esir, *İslam Tarihi (El-Kamil Fi't-Tarih Tercümesi)*, çev. A. Ağırakça, A. Özyayın, c. XII, İstanbul, 1987.
- İlisulu, Kâmil, *Ermenek Kitabı*, Ankara, 1961.
- İlter, Fügen, "Osmanlı Ulaşım Ağında Irmak Kenarı Bir Yerleşme: Osmançık", *Bellekten*, (Ağustos 1988), LII/203, s.535-570.
- İnalçık, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ 1300-1600*, çev. R. Sezer, İstanbul, 2003.
- İnan, Abdülkadir, "Altay Şamanlığı" *Makaleler ve İncelemeler*, TTKB., I, Ankara 1987.
- _____, "Müslüman Türklerde Şamanizm Kalıntıları", *Makaleler ve İncelemeler*, TTKB., I, Ankara, 1987, s. 462-479.
- İsmail Çiftcioğlu, "Ermenek'te Emir Musa Medresesi (Tol Medrese) ve Vakfiyesi", *İlmi Araştırmalar* 12, İstanbul, 2001, s. 73-82;
- Kara, Seyfullah, "Türkiye Selçuklularında Dinî Hayat", *Türkler*, c. VII, Ankara, 2002, s.308-316.
- Kartal, Ahmet, "Anadolu Selçuklu Devleti Döneminde Dil ve Edebiyat", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi 1*, İstanbul, 2008, s. 95-168.
- Kayaoğlu, İsmet, "Baba İshak Olayı Mevlana'nın Çağdaş Derviş Tarikatları, Babalar, Kalendariler ve Diğerleri", *AÜİFD.*, Ankara,1990, s. 144-155.
- Kazıcı, Ziya, *İslam Eğitim Tarihi*, MÜİF., Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000.

- Keçiş, Murat, *Aydinoğulları Beyliği-Bizans Devleti İlişkileri (1308-1390)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı (Ortaçağ Tarihi), Ankara, 2003, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Kemaloğlu, Muhammet, "XI.-XIII. Yüzyıl Türkiye Selçuklu Devletinde Sosyal Zümreler", *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi Sayı 4*, Haziran, 2011, s. 146-158.
- _____, "XI.-XIII. Yüzyıl Türkiye Selçuklu Devletinde Dârüşşifalar", *Hikmet Yurdu, Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, Cilt 7, Sayı 13, Ocak-Haziran/2014, S.1, s. 289-301. Özköse, Kadir, "Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında Tasavvufî Zümre ve Akımların Rolü" *CÜİFD.*, c. VII/1, s.249-279 Haziran-2003-Sivas.
- Kesik, Muharrem, *Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi Sultan I. Mesud Dönemi (1116-1155)*, TTK., Ankara, 2003.
- Kızıltan, Ali, *Anadolu Beyliklerinde Cami ve Mescitler*, İstanbul, 1958.
- Koca, Salim, "Anadolu Türk Beylikleri", *Türkler Ansiklopedisi*, c. VI, Ankara, 2002, s. 1222.
- Koman, Mesut, *Şikârî'nin Karaman Tarihi*, Konya 1946.
- Konyalı, İbrahim Hakkı, *Âbideleri ve Kitâbeleri ile Karaman Tarihi Ermenek ve Mut Âbideleri*, İstanbul, 1967.
- Korkmaz, Zeynep, "Türk Dili Üzerine Araştırmalar", c. I, *TDK Yayınları*, Ankara, 1995, s. 424-428.
- _____, "Türk Dilinin Tarihi Akışı İçinde Atatürk ve Dil Devrimi", *AÜDTCF.*, Yayınları. Ankara, 1963.
- Köprülü, M. Fuad, "Baba", *İA, MEB.*, c. II, Eskişehir, 1997, s. 165-166.
- _____, *İslam ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi*, İstanbul, 1983.
- _____, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, nşr: O. F. Köprülü, İstanbul, 1981.
- _____, *Türk Edebiyatı Tarihi*, yayına haz: Orhan Köprülü, Akçağ, Ankara, 2009.
- Köymen, Mehmet Altay, "Selçuklu Devri Türk Tarihi Araştırmaları II", *AÜDTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, c. II, S. 2-3, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara. 1964, s. 363.
- Kuran, Aptullah, "Karamanlı Medreseleri", *Vakıflar Dergisi*, S. 8 (1969), s. 209-223.
- Kutlu, Sönmez, "Aleviliğin Dinî Statüsü: Din Mezhep, Tarikat, Heterodoksi, Ortodoksi veya Metadoksi", *İslâmiyât*, cilt 6, sayı 3 Temmuz-Eylül 2003, s. 31-54.
- Menekşe, Ömer, "Selçuklu Eğitim Müesseseleri: Nizamiye Medreseleri", *D. İlmî Dergi*, 3, 2003, s.117-122.
- Mülâyim, Selçuk, "Sanat", mad., *İA., TDV.*, c. III, İstanbul, 1991, s. 142-143.
- Ocak, Ahmet Yaşar, "Baba İlyas", *İA., TDV.*, c. IV, İstanbul 1991, s.368.
- _____, "Zaviyeler", *Vakıflar Dergisi*, Sayı: XII, Ankara, 1978, s. 255-267.
- _____, Babailer İsyanı Aleviliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu'da İslam-Türk Heterodoksisinin Teşekkülü, *Dergâh Yayınları*, İstanbul, 1996.

- _____, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menakıbnameler (Metodolojik Bir Yaklaşım)*, TTK., Ankara, 1992.
- _____, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik: Kalenderiler (XIV-XVII. Yüzyıllar)*, TTK., Ankara 1999.
- _____, *Sarı Saltık- Popüler İslam'ın Balkanlar'daki Destanı Öncüsü*, Ankara, 2002.
- Oral, Zeki, "Karaman'da Hoca Mahmut Mescidi, Dârü'l-Huffâzı, Vakfiyesi ve Kitabeleri", TTK., *Bellekten*, XXIII/90 1959, s. 213-227.
- Öden, Zerrin Günel, "Karamanoğulları Beyliği", *Türkler Ansiklopedisi*, c. VI, Ankara, 2002, s. 1320-1331
- Ögel, Semra, "Bir Selçuk Portalleri Grubu ve Karamanda'ki Hatuniye Medresesi Portalı", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk ve İslam Sanatları Tarihi Enstitüsü, Yıllık Araştırmalar Dergisi*, II, 1957, Ajans Türk Matbaası, Ankara, 1958, s. 115-119.
- Ölçer, Cüneyt, *Karamanoğulları Beyliği Madeni Paraları*, İstanbul, 1982.
- Önder, Mehmet, "Selçuklu devri Konya Halıları", *Türk Etnografya Dergisi*, VII-VIII (1964-65), s. 46-49.
- Öney, Gönül, *Beylikler Devri Sanatı 14.-15. Yüzyıl (1300-1453)*, Ankara, 1989.
- Önge, Yılmaz, "Ermenek'te Karamanoğlu Emir Musa Bey Medresesi (Tol Medrese)", *Ön Asya* V/51 (1969).
- _____, "Selçuklularda ve Beyliklerde Ahşap Tavanlar", *Atatürk Konferansları V: 1971-1972*, Ankara, 1975, s. 179-195.
- Önkal, Hakkı, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1996.
- Öz, Tahsin, "Türk Dokumacılığı ve Selçuklular Devrine Ait bazı Kumaşlar", *Atatürk konferansları*, I, Ankara, 1964, s. 155-161.
- Özaydın, Abdülkerim, "Camiler ve Medreseler", *İslam Tarihi*, c. VIII, İstanbul, 1994, s. 236-237.
- Özbel, Kenan, *Eski Türk Kumaşları*, Ankara 1945.
- Özel, Ahmet, *İslam Hukukunda Ülke Kavramı Darulislam Darulharb*, İklim Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1988.
- Özköse, Kadir, *Anadolu Tasavvuf Önderleri*, Ensar yayınları, Konya, 2008, s. 142.
- Öztuna, Yılmaz, *Büyük Türkiye Tarihi*, c. I, İstanbul, 1977.
- _____, *Türkiye Tarihi*, c. II, İstanbul, 1964.
- Patai, Raphael, "Halk İslamı", çev: Mustafa Arslan, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* II, 2002, Sayı: 3, s.235-239.
- Peker, Ali Uzay - Bilici, Kenan, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı*, Ankara, 2006.
- Ramsay, William Mitchell, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, çev: Mihri Pektaş, MEB., Yayınları, İstanbul, 1960.

- Roux, Jean-Paul, *Türklerin ve Moğolların Eski Dinî*, türkçesi: Aykut Kazancıgil, İşaret Yayınları, İstanbul, 1994.
- Saatçi, Mustafa, "Selçuklu İktisadını n Temelleri", *Erciyes Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi*, Kayseri 1990, s.226.
- Sarıkaya, M. Saffet, " Alevilik ve Bektaşiliğin Ahilikle İlişkisi -Fütüvvetnamelere Göre-", *İslâmiyât*, cilt 6, sayı 3 Temmuz-Eylül, 2003, s. 93-110.
- Sayılı, Aydın, "Türk Tarih Kurumu Adına Kırşehir'de Cacabey Medresesinde yapılan Araştırmanın LK Kısa Raporu", *Bellekten*, TTK. Yayınları, Ekim, XI, 1947, s.47.
- Saynaç, Atif, " 13. Yüzyıl Türk Halıları", *Sümarbank*, V/55-57,1966, s. 67-69.
- Sevim, Ali - Merçil, Erdoğan, *Selçuklu Devletleri Tarihi Siyaset, Teşkilat ve Kültür*, TTK., Ankara 1995.
- Sevim, Ali – Yücel, Yaşar, *Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, TTKY., Ankara 1989.
- Sevim, Ali, "Cimri Olayı Hakkında Birkaç Not", *Bellekten*, c. XXV-S. 97- 1961 Ocak, s. 65-67.
- Sönmez, Zeki, "Anadolu Selçuklularında Halıcılık", *Tasarım*, 15 Temmuz-Ağustos 1991, s. 112-119.
- Yetkin, Şerare, "Selçuklu Halıları ile ilgili Yeni Buluntular", *Türk Etnografya Dergisi*, LII-LIX, Ankara, 1984, s. 65-68.
- Sözen, Metin, *Anadolu Medreseleri I*, İstanbul, 1970.
- Sümer, Faruk, "Çukurova Tarihine Dair Araştırmalar" *Tarih Araştırmaları Dergisi*, DTCF., Yayınları Ankara, 1963, s. 1-98.
- _____, "Karamanoğulları", mad., *İA., TDV.*, c. XXIV, İstanbul, 2001, s. 454-460.
- _____, *Oğuzlar (Türkmenler)*, Ankara, 1980.
- _____, *Oğuzlar (Türkmenler), Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları*, Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, İkinci Baskı, Ankara, 1972, Giriş, s. XV.
- Şikârî, *Karaman Oğulları Tarihi*, Konya, 1946.
- _____, *Karamanname, Zamanın Kahramanı Karamanilerin Tarihi*, haz: Metin Sözen-Necdet Sakaoğlu, İstanbul, 2005.
- Tanman, M. Baha, "Mimarî", mad., *İA., TDV.*, c. XXIV, İstanbul 2001, s. 461-462.
- Tannkorur, Ş.Barihüda, "Mevleviyye" mad., *İA., TDV.*, c. XXIX, Ankara 2004, s. 468-475
- _____, *Türkiye Mevlevîhanelerinin Mimarî Özellikleri* (Doktora tezi, 2000), SÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tekindağ, Mehmed Cenab Şehabeddin, *Karaman Beyliği, XIII - XV. Asırda Cenubî Anadolu Tarihine Ait Tetkik*, İstanbul, 1947, (Basılmamış Doktora Tezi).
- _____, "Karamanlılar", *İA., MEB.*, VI, Eskişehir, 1997, s.316-330.
- _____, "II. Bayezid Devrinde Çukur-Ova'da Nüfuz Mücadelesi", *Bellekten*, XXXI/123 (1967), s. 350-351.

- _____, "Son Osmanlı-Karaman Münasebetleri Hakkında Araştırmalar", *TED*, XIII/17-18 (1962-1963), s. 48.
- Temren, Belkıs, *Bektaşiliğin Eğitsel ve Kültürel Boyutu*, KBY., Ankara 1995.
- Tevhid, Ahmed, *Meskûkat-ı Kâdime-i İslâmiyye Katalogu*, İstanbul, 1328.
- Togan, Ahmet Zeki Veleli, *Umumi Türk Tarihine Giriş, En Eski Devirlerden 16. Asra Kadar*, c. I, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1981.
- Tuncel, Metin, "Karaman" *İA.*, *TDV.*, c. XXIV, İstanbul 2001, s. 444-447.
- Turan, Osman, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resim Vesikalar*, Ankara, 1988.
- _____, "Ortaçağ Türkiye'sinde Türkler ve Yerliler", *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygartlığı*, c. I, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2006, s. 97.
- _____, "Selçuk Türkiye'si Din Tarihine Dair Bir Kaynak: Fustatu'l-adale fi Kavâidi's-saltana", *Köprülü Armağanı*, İstanbul, 1953, s. 532-533.
- _____, *Selçuklular ve İslâmiyet*, İstanbul, 1993.
- _____, *Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi II*, İstanbul, 1978.
- _____, *Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi Türk Dünya Nizâmının Millî, İslâmî ve İnsânî Esasları*, c. I, İstanbul, 1993.
- Unan, Fahri, "Türkiye'de Kültür Tarihi Araştırmaları ve Türk Heterodoksi Tarihine Farklı Bir Bakış", *Türkiye Günlüğü*, (Temmuz-Ağustos 1995), S. 35, s. 116-128.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, 3. Baskı, Ankara 1984.
- _____, *Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal*, TTKB., Ankara 1988.
- _____, *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilâtı*, Ankara, 1988.
- _____, "Germiyanoğulları", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi.*, c. VIII, İstanbul 1989, s. 487-524.
- Ünal, Tahsin, *Karamanoğulları Tarihi*, Ankara, 1957.
- Üzüm, İlyas, "Kızılbaş" mad., *İA.*, *TDV.*, c. XXV, Ankara, 2002, s. 546-557.
- Varlık, Mustafa Çetin, *Germiyanoğulları Tarihi (1300-1429)*, Ankara, 1974.
- Witteck, Paul, "Osmanlı İmparatorluğunda Türk Aşiretlerinin Rolü", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, XII, s. 261, İstanbul 1963.
- _____, *Menteşe Beyliği*, çev: Orhan Şaik Gökyay, TTKY., Ankara 1999.
- [www.kmu.edu.tr\(05.05.2015\)](http://www.kmu.edu.tr(05.05.2015))
- Yazıcızâde, Ali, *Tevârîh-i Âl-i Selçuk*, haz: A. Bakır, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2009.
- Yetkin, Suat Kemal, "Beylikler Devri Mimarisinin Klasik Osmanlı Sanatını Hazırlayışı", *AÜİFD*, IV/3-4 (1955), s. 39-43.
- Yıldız, Hakkı Dursun, "Anadolu Beylikleri", mad., *İA.*, *TDV.*, c. III, İstanbul, 1991, s. 140-141.
- Yinanç, Mükrimin Halil, *Anadolu'nun Fethi*, İstanbul, 1944.
- Yurtaydın, Hüseyin Gazi, *İslam Tarihi Dersleri*, Ankara, 1982.
- Yuvalı, Abdul Kadir, "Gazan Han", *İA.*, *TDV.*, c. XIII, İstanbul, 1996, s. 429-431.

_____, "Moğol Harekâtının Anadolu Üzerinde Etkileri", *Erdem*, c. 9, S. 27, Ankara, Ocak 1997, s. 1290.

Yücel, Yaşar- Sevim, Ali, *Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, TTKY, Ankara, 1989.